

๑

ภรรยาฝรั่ง¹: ผู้หญิงอีสาน กับการแต่งงานข้ามวัฒนธรรม²

ดร. รัตนา บุญมัยยะ³

¹ เดิมผู้วิจัยใช้คำว่า “เมียฝรั่ง” ในงานวิจัยโครงการนี้ เนื่องจากเป็นคำไทยเดิมและใช้กันอย่างกว้างขวางในสังคมไทยแม้แต่ในระดับหมู่บ้าน แต่ภายหลังผู้วิจัยได้ขอคิดจากบทความตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ The Nation ลงวันที่ 24 มิถุนายน 2004 ของ อาจารย์ วิลเลียม เคลาสเนอร์ (Professor William Klausner) ว่า การใช้คำนี้ทำให้ไปเชื่อมโยงกับคำว่า “เมียเช่า” ของทหารอเมริกันในภาคอีสานในช่วงสงครามเวียดนามปลายทศวรรษที่ 1960 ถึงต้นทศวรรษที่ 1970 ทำให้คำว่า “เมียฝรั่ง” มีนัยยะที่แฝงการไม่ให้เกียรติและการดูถูกผู้หญิงจากชนบทอีสานที่เลือกการดำเนินชีวิตในเส้นทางนี้ ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงขอใช้คำว่า “ภรรยาฝรั่ง” แทนคำดังกล่าวในบทความนี้ เพื่อเป็นการให้เกียรติผู้หญิงจากชนบทกลุ่มนี้

² บทความนี้ดัดแปลงและปรับปรุงจากบทความในภาษาอังกฤษ ชื่อ “Women, Transnational Migration, and Cross-Cultural Marriages: Experiences of ‘Phanrayaa-farang’ from Rural Northeastern Thailand” ที่ผู้วิจัยได้จัดทำขึ้นเพื่อเสนอในที่ประชุมทางวิชาการ Association for Asian Meeting (AAS) Meeting ที่ Chicago ระหว่างวันที่ 31 มีนาคม-3 เมษายน 2005 และการประชุมทางวิชาการ The 9th Thai Studies Conference ที่ Northern Illinois University, De Kalb, ระหว่างวันที่ 3-6 เมษายน 2005 รวมทั้งนำเสนอในการบรรยายที่ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2005

³ อาจารย์ทางมานุษยวิทยาสังคมวัฒนธรรม ประจำสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา

ความนำ

วันหนึ่งในเดือนธันวาคม ปี 2004⁴ ผู้วิจัยมีโอกาสดำเนินการพหุภาคีกับออม⁵ สาวอีสานวัย 40 ปีจากหมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่งในภาคอีสานที่เรียกกันว่าหมู่บ้านร้อยเอ็ดหรือหมู่บ้านสวิส⁶ บ้านเกิดของเธอซึ่งเป็นพื้นที่ที่ผู้วิจัยเลือกทำงานวิจัยภาคสนามทางมานุษยวิทยาเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องภรรยาฝรั่ง ออมเดินทางมาเยี่ยมพ่อแม่ที่หมู่บ้านพร้อมกับสามีชาวเยอรมันที่อาศัยอยู่ในประเทศสวิตเซอร์แลนด์และลูกชายวัย 10 เดือน ที่ยังนอนแบเบาะ หน้าตาน่ารัก จิ้มลิ้มแบบเด็กลูกครึ่งไทย-เยอรมัน ทั้งคู่สมรสและใช้ชีวิตอยู่ด้วยกันที่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์มานานประมาณ 12 ปี ออมมักกลับมาเยี่ยมพ่อแม่ที่หมู่บ้านภาคอีสานบ่อยๆเกือบทุกปีตามแต่มีเงื่อนไขโอกาส มาบ้านครั้งนี้ ออมตั้งใจว่าจะมารับลูกชายคนโตที่เกิดกับสามีคนไทยที่หย่าขาดจากกันตั้งแต่ลูกคนนี้ยังเล็กๆไปเรียนหนังสือต่อที่สวิตเซอร์แลนด์เพื่อนาคคนที่ดีของเขาในวันข้างหน้า ภายหลังการหย่าขาดกัน สามีคนไทยไม่ได้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูลูกชาย พ่อแม่ของอมช่วยเลี้ยงหลานคนนี้ตั้งแต่ยังเป็นเด็กเล็กๆ ปีนี้หลานชายคนโตอายุได้ 15 ปี โดยอมเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายส่งเงินกลับมาช่วยเหลือครอบครัวเดิมของพ่อแม่ในหมู่บ้านตลอดช่วงเวลา 10 กว่าปีที่ผ่านมา

อมนับเป็นหนึ่งในบรรดาหญิงไทยจากภาคอีสานที่เลือกแต่งงานใหม่กับชายชาวตะวันตกที่มีผิวขาว เชื้อสายคอเคเซียน (white Caucasian men) หรือที่เรียกกันในสังคมไทยว่า “ฝรั่ง” และยังเป็นหนึ่งในบรรดาภรรยาฝรั่งหลายคนที่ทำหน้าที่เป็นลูกกตัญญูคอยช่วยเหลือพ่อแม่และพี่น้องทางบ้านเกิดในหมู่บ้านที่ยังมีชีวิตอยู่อย่างขัดสนยากจนแม้ว่าผู้หญิงกลุ่มนี้จะอพยพไปใช้ชีวิตต่างแดนก็ตาม

⁴ ในบทความนี้ ผู้วิจัยใช้ปีค.ศ. แทน พ.ศ. เพื่อความสะดวกในการอ้างอิงเอกสารที่มาจากต่างประเทศ และเป็นระบบเดียวกันทั้งบทความ

⁵ รายชื่อผู้ให้ข้อมูลที่ปรากฏในเอกสารนี้เป็นนามสมมุติทั้งสิ้น

⁶ ชื่อหมู่บ้านร้อยเอ็ดเป็นชื่อสมมุติ เนื่องจากหมู่บ้านนี้มีผู้หญิงในหมู่บ้านแต่งงานกับชาวสวิสมาก ชาวบ้านในหมู่บ้านร้อยเอ็ดและในละแวกใกล้เคียงจึงเรียกชื่อหมู่บ้านนี้กันเล่นๆว่า หมู่บ้านสวิส

ในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา ปรากฏการณ์การแต่งงานข้ามวัฒนธรรมของหญิงไทยกับชาวต่างชาติมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในภาคอีสาน⁷ ซึ่งเป็นดินแดนที่ผู้คนส่วนใหญ่มีวัฒนธรรมไทยลาว ใช้ภาษาท้องถิ่นที่เรียกกันว่า ภาษาลาว (หรือไทยอีสาน) สื่อสารระหว่างกันในชีวิตประจำวัน ภาคอีสานกล่าวกันว่าเป็นภูมิภาคที่ยากจนกว่าภูมิภาคอื่นๆของประเทศไทย ความยากจนเป็นแรงผลักดันที่ทำให้ผู้หญิงในหมู่บ้านชนบทอีสานหลายแห่งเลือกแต่งงานกับชายชาวตะวันตกและอพยพไปใช้ชีวิตคู่ในต่างแดน จากงานสำรวจเบื้องต้นของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (NESDB 2004) พบว่า ผู้หญิงใน 17⁸ จังหวัดภูมิภาคอีสานที่เลือกแต่งงานกับชายชาวตะวันตกมีจำนวนรวมทั้งสิ้น 15,284 คน และในหมู่บ้านบางแห่ง พบว่ามีจำนวนสูงมากถึงประมาณ 1 ใน 3 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด

ชีวิตของออมและบรรดาภรรยาฝรั่งในบทความนี้เป็นภาพสะท้อนของผู้หญิงจากหมู่บ้านชนบทในภาคอีสานของประเทศไทยภายใต้การพัฒนาของระบบทุนนิยมโลกที่วัฒนธรรมโลกาภิวัตน์ข้ามพรมแดนรัฐชาติมีอิทธิพลต่อผู้คนส่วนใหญ่ของโลกกล่าวกันว่าผู้คนในยุคสมัยปัจจุบันไม่ได้เติบโตมากับการมีวัฒนธรรมแบบกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียว (homogenous culture) และมีวิวัฒนาการเป็นสายตรงต่อเนื่องกันที่ยึดโยงเกาะเกี่ยวอยู่กับพื้นที่ชุมชนตนเอง หากแต่ทว่า ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาอุตสาหกรรม รวมทั้งการพัฒนากลายเป็นเมืองส่งผลให้ชีวิตของผู้คนในโลกสมัยใหม่มีการเดินทาง อพยพโยกย้าย เคลื่อนที่ได้รวดเร็วขึ้นกว่าสมัยก่อน เหตุผลของการเดินทางข้ามพรมแดนมีทั้งเป็นไปตามอาชีพการงาน การศึกษา หรือ การแต่งงานทำให้วัฒนธรรมของผู้คนในโลกสมัยใหม่มีลักษณะแบบที่เรียกกันว่า วัฒนธรรมลูกผสม (cultural hybridity)

⁷ การแต่งงานของหญิงไทยกับชายชาวต่างประเทศมีอยู่ในทุกภูมิภาคของประเทศไทย แต่โครงการวิจัยนี้เน้นเฉพาะในภูมิภาคอีสาน

⁸ ในช่วงการแปรผลข้อมูลของ สศช.ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตัวเลขจากจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดอำนาจเจริญยังไม่ได้ ส่งเข้ามา

มากขึ้น ปรากฏการณ์ในเรื่องการแต่งงานข้ามวัฒนธรรมและการอพยพข้ามแดนของหญิงจากหมู่บ้านชนบทอีสานเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมหนึ่งที่สะท้อนวัฒนธรรมลูกผสมดังกล่าวได้เป็นอย่างดี

บทความนี้เป็นผลมาจากการทำวิจัยภาคสนามทางมานุษยวิทยาของผู้วิจัยในหมู่บ้านแห่งหนึ่งภาคอีสาน สารสำคัญของบทความนี้มุ่งสะท้อนภาพชีวิตของหญิงไทยจากหมู่บ้านภาคอีสานที่มีประสบการณ์การแต่งงานข้ามวัฒนธรรมกับชายชาวตะวันตกและไปใช้ชีวิตต่างแดนผลจากการวิจัยในโครงการนี้ได้นำไปสู่ข้อค้นพบที่น่าสนใจในด้านการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของสังคมชนบทอีสานว่า ในการมีปฏิสัมพันธ์กับวัฒนธรรมในซีกโลกตะวันตกของผู้หญิงจากหมู่บ้านภาคอีสานผ่านการแต่งงานข้ามวัฒนธรรม วัฒนธรรมชุมชนบางด้านกลับถูกเน้นย้ำให้เด่นชัดขึ้น ยังไม่ได้สูญหายไปแต่ประการใด ผู้หญิงกลุ่มนี้ยังคงรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนบ้านเกิด มีความรับผิดชอบ และผูกพันกับครอบครัวเดิมของตนเองเป็นอย่างมากแม้ว่าจะอพยพไปใช้ชีวิตต่างแดนเป็นเวลานานก็ตาม นอกจากนี้การใช้ชีวิตต่างแดนยังมีผลต่อการได้รับอิทธิพลความคิดและค่านิยมใหม่ๆ ในเรื่องความสัมพันธ์ชายทางวัฒนธรรม หรือ เพศสภาพ (gender) เพศวิถี (sexuality) และการแต่งงาน (marriage) ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิด จินตนาการ หรือเกิดพื้นที่ทางสังคม (social space) ที่ผู้หญิงกลุ่มนี้มีอำนาจต่อรอง ตั้งคำถาม หรือเกิดความคิดในเชิงวิพากษ์ต่อค่านิยมเดิมในเรื่องดังกล่าวในสังคมไทยมากขึ้น

มุมมองด้านแนวคิดทฤษฎี

ท้องถิ่นใน โลก: การดำรงอยู่ของความเป็นชุมชน

(Local/ Global: The Persistence of Locality)

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการทำความเข้าใจชีวิตของผู้หญิงข้ามแดนอันเป็นผลมาจากการแต่งงานข้ามวัฒนธรรมและการอพยพไปใช้ชีวิตต่างแดน มุมมองทางทฤษฎีของนักคิดทางภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวกับพื้นที่ มนุษย์ และสังคมดูจะเป็น

ประโยชน์อยู่มาก นักคิดคนสำคัญคนหนึ่งในสายนี้ คือ อองรี โลเฟบเวอร์ (Henri Lefebvre 1991) ชาวฝรั่งเศส เสนอว่า “no space disappears in the course of growth and worldwide development: the worldwide does not abolish the local” ซึ่งมีนัยยะสื่อว่า ไม่มีพื้นที่ใดเลยที่สูญสลายหายไปในตัวกลางความเจริญเติบโต และการพัฒนาของโลก กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ กระแสการพัฒนาของโลกไม่ได้ดุดกลืนความเป็นท้องถิ่น Lefebvre ได้เปลี่ยนมุมมองการวิเคราะห์ในเรื่องพื้นที่จากวาทกรรมเดิมๆ ที่เน้นแต่เพียงภูมิศาสตร์กายภาพ ไปสู่การพิจารณาพื้นที่ในมิติทางสังคมวัฒนธรรมนั้นหมายถึงการให้ความสำคัญต่อการสร้างความหมายและประวัติศาสตร์ของการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่หนึ่งๆ ตามทัศนะของผู้คนที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันบนพื้นที่นั้น Lefebvre ศึกษาการต่อสู้กันหรือการประชันกันในด้านการสร้างนิยามความหมายที่ผู้คนให้เกี่ยวกับพื้นที่หนึ่งๆ และพิจารณาว่าความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้คนที่แม้จะอยู่นอกพื้นที่ (ข้ามพรมแดน) แต่เกี่ยวข้องกับพื้นที่นั้น มีผลต่อการสร้างความหมายในทางวัฒนธรรมของพื้นที่นั้นอย่างไร กระบวนการค้นหาความหมายเกี่ยวกับพื้นที่หนึ่งๆ Lefebvre เห็นว่าจำเป็นที่จะต้องให้ความสำคัญกับวิถีชีวิตและประสบการณ์ของผู้คนธรรมดาสามัญจากระดับรากหญ้าและทำเข้าใจพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ในฐานะที่เป็นพื้นที่ที่มีความหมายทางวัฒนธรรม

วิลสันและดิสนายาเก้ (Wislon and Dissanayake 1996) มีความเห็นที่คล้ายคลึงกับ Lefebvre พวกเขาเสนอสมมุติฐานที่ว่าด้วยเรื่องการเชื่อมโยงระหว่างโลกกับท้องถิ่น (global/local synergy) พวกเขาเห็นว่า ขณะนี้เรามาดึงจุดทางแยกของการทำความเข้าใจความซับซ้อนของวัฒนธรรมในโลกสมัยใหม่ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและแตกกระจายเป็นพิเศษแล้ว เราไม่สามารถใช้มุมมองแนวคิดเดิมๆทางวัฒนธรรมในการอธิบายวัฒนธรรมของโลกสมัยใหม่ได้อีกแล้วทั้งนี้ เพราะพื้นที่โลกสมัยใหม่ทำหน้าที่ผลิตวัฒนธรรมที่ได้รับอิทธิพลจากกระแสโลกาภิวัตน์มากขึ้นเรื่อยๆ (สะท้อนลักษณะวัฒนธรรมข้ามพรมแดนรัฐชาติซึ่งมีลักษณะเป็นหนึ่งเดียวกันมากขึ้นโดยเลียนแบบจากกลุ่มประเทศเมืองแม่ที่เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจทุนนิยมโลกและรวมศูนย์อยู่ที่การเคลื่อนย้ายทุนข้าม

พรมแดนรัฐชาติ) ในขณะเดียวกันก็มีความเป็นท้องถิ่นมากขึ้น (หมายถึง มีลักษณะหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ประกอบด้วยความแตกต่างของผู้คนและชุมชนต่างๆ ความร่วมมือ และ/ หรือ การต่อต้านกับวัฒนธรรมกระแสหลัก)

การเคลื่อนที่ อพยพโยกย้ายของผู้คนข้ามแดนทั้งในระดับภูมิภาค ระดับชาติ และข้ามชาติก่อให้เกิดการสร้างพื้นที่ทางเศรษฐกิจที่มีระดับการพัฒนาไม่เท่าเทียมกันและการสร้างวัฒนธรรมแบบลูกผสมนานาชาติความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างโลกกับท้องถิ่นยังทำให้เกิดการสร้างพื้นที่ที่สะท้อนความคลุมเครือในเรื่องอัตลักษณ์ของปัจเจกและชุมชน และการเชื่อมโยงโลกกับท้องถิ่นยังสร้างพื้นที่ของการตั้งคำถาม การร่วมมือ การประชันขันแข่ง การท้าทาย และการต่อต้าน ระหว่างปัจเจกผู้กระทำ (social actors) กับข้อกำหนดทางสังคมที่เป็นกระแสหลัก (เช่น ระเบียบสังคม สถานะทางสังคม อัตลักษณ์ทางเพศ บทบาทหน้าที่ ค่านิยม ความเชื่อ พฤติกรรม เป็นต้น) เป็นที่น่าประหลาดใจว่าในความสัมพันธ์ระหว่างโลกกับท้องถิ่นที่ดำเนินไป ก่อให้เกิดกระบวนการที่มีทั้งความขัดแย้งและการร่วมมือในระดับท้องถิ่นโดยการโน้มน้าวของวาทกรรมและเทคโนโลยีจากกระแสโลกาภิวัตน์ อย่างไรก็ตาม ความเป็นท้องถิ่นยังคงดำรงอยู่ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ความสัมพันธ์ระหว่างท้องถิ่นกับโลกไม่ได้ก่อให้เกิดการถูกกลืนกลายของท้องถิ่น ภายใต้กระแสการพัฒนาของประเทศชาติและสังคมโลก

ในเรื่องการดำรงอยู่ของความเป็นชุมชนในท่ามกลางการพัฒนาประเทศชาติและโลกนั้น คายส์ (Keyes 2004a) ได้นำเสนอผลการวิจัยเบื้องต้นจากการทำงานวิจัยภาคสนามซ้ำ (re-visit) ในช่วงปี 2004 ที่บ้านหนองตื้น จ. มหาสารคาม ในภาคอีสานซึ่งมีลักษณะที่คล้ายคลึงกับแนวคิดของ Lefebvre คายส์พบว่า ชาวบ้านหนองตื้นยังคงสำนักชุมชนและสร้างโลกท้องถิ่นของพวกเขาภายใต้การปฏิสัมพันธ์ของพวกเขากับการพัฒนาของประเทศไทยและสังคมโลก

กล่าวโดยสรุป ผู้วิจัย ได้อาศัยแง่มุมจากแนวคิดของนักคิดหลายคนในประเด็นที่เกี่ยวกับการดำรงอยู่ของความเป็นท้องถิ่นภายใต้กระแสการพัฒนาชาติและสังคมโลกในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์เรื่องภรรยาฝรั่งในบริบทของการใช้ชีวิตข้ามพรมแดนผ่านการแต่งงานข้ามวัฒนธรรม

โลกอยู่ในท้องถิ่น: การต่อรองในเรื่องเพศสภาพ การแต่งงานและเพศวิถี (Global/Local: Negotiating Gender, Marriage, and Sexuality)

ความเป็นท้องถิ่นไม่ได้ถูกกลืนกลายสลายหายไปในการแสวงหาพัฒนาของโลก ในขณะที่วัฒนธรรมของโลก หรือ โลกาภิวัตน์ก็มีพื้นที่ปรากฏอยู่ในวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยเช่นกันในโลกสมัยใหม่วัฒนธรรมจากโลกาภิวัตน์และท้องถิ่นต่างผสมผสานอยู่ในกันและกัน การพิจารณาแบบแยกคู่ตรงข้ามระหว่างศูนย์กลางคือ โลกาภิวัตน์ กับ บริวาร คือ ท้องถิ่น จึงเป็นสิ่งที่ไม่เพียงพอในทางวิชาการ อีกต่อไป Wilson และ Dissanayake (1996) พิจารณาความเชื่อมโยงระหว่างโลกกับท้องถิ่นว่าอุปมาคล้ายดัง “จินตนาการข้ามพรมแดนชาติ” (*transnational imaginary*) ซึ่งทำให้ปัจเจกแต่ละคนเกิดความคลั่งคลุ้มชีวิตชีวาหรือสร้างความผิดหวังให้กับการดำเนินชีวิตประจำวันในพื้นที่ทางสังคมลักษณะต่างๆ ของปัจเจก รวมทั้งก่อรูปใหม่ให้กับโครงสร้างของอารมณ์ความรู้สึกในเรื่องการผลิตทางสังคม การประชันกันในการสร้างความหมายนำ การขยายความเพิ่มเติม การร่วมมือ การจินตนาการซ้ำ หรือแม้กระทั่งการต่อต้าน กระบวนการที่ดำเนินไปอย่างเป็นพลวัตภายใต้ความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรมท้องถิ่นกับสังคมโลกภาวะที่มีทั้งความขัดแย้งและร่วมมือของท้องถิ่นโดยการโน้มน้าวของวาทกรรมและเทคโนโลยีจากโลกาภิวัตน์ ซึ่งถูกสื่อสารให้เห็นชัดเจนภายใต้กระบวนการของการถ่ายทอดให้เป็นโครงสร้างวัฒนธรรมที่มีลักษณะข้ามพรมแดนรัฐชาติของแต่ละชาติ รวมทั้งการเกิดความคลุมเคลือของอัตลักษณ์ปัจเจกและชุมชน จะเห็นได้ว่า กระบวนการถ่ายทอด/แปลความหมายข้ามพรมแดน ก่อให้เกิดพื้นที่และภาษาของการต่อรอง สภาวะของการดำรงอยู่ที่ชายขอบระหว่างพรมแดนและความคลุมเคลือของการผสมระหว่างวัฒนธรรม

เช่นเดียวกัน แนวคิดในเรื่องเพศสภาพ การแต่งงาน และเพศวิถีในปัจจุบันนี้ต่างมีลักษณะร่วมกันของการเชื่อมโยงระหว่างโลกกับท้องถิ่น ทั้งนี้เพราะมนุษย์ในยุคปัจจุบันต่างมีการอพยพ เคลื่อนที่ไปยังพื้นที่ต่างๆ นอกเหนือไปจากการมีชีวิตและประสบการณ์ในท้องถิ่นของตนเอง นักวิชาการทางมานุษยวิทยาสังคมวัฒนธรรม

หลายคนต่างเห็นพ้องกันว่า แนวคิดเรื่องเพศสภาพ การแต่งงาน และเพศวิถี ต่างก็เป็นผลผลิตของการสร้างทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์สังคม (Muecke 1981, Moore 1994, Mills 2003) ถึงแม้ว่าแนวคิดทั้งสามเรื่องนี้จะสะท้อนความคิดและการประพฤติปฏิบัติเชิงอนุรักษ์เป็นกระแสหลักในหลายสังคม แต่ความคิดและการประพฤติปฏิบัติเหล่านี้ก็มิได้เป็นสิ่งที่สามารถกำหนดให้สมาชิกทุกคนในสังคมปฏิบัติตามได้อย่างยอมจำนนโดยสิ้นเชิง ตรงกันข้ามกลับแนวความคิดและการปฏิบัติดังกล่าวเป็นสิ่งที่สามารถถูกทำให้เปลี่ยนแปลง ขยายความใหม่ หรือตีความเพิ่มเติม และต่อรองได้ ดังที่ มิลส์ (Mills 2003:17) เสนอว่า “the naturalized aspect of most gender systems and of gendered identities they prescribe for social actors may be fertile terrain for conflicts and struggle” หมายถึงว่า ระบบความสัมพันธ์ในเรื่องเพศสภาพ และอัตลักษณ์ทางเพศที่สังคมกำหนดมาจนดูเหมือนว่าเป็นธรรมชาติอาจกลายเป็นอาณาบริเวณที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งและเป็นประเด็นต่อสู้ (ต่อรอง) สำหรับปัจเจกผู้กระทำการทางสังคมได้

ถ้าหากนำข้อเสนอของ Mills มาทดลองประยุกต์ใช้กับงานวิจัยเรื่องภรรยาฝรั่ง ผู้วิจัยเห็นว่า การอพยพไปใช้ชีวิตในวัฒนธรรมตะวันตกของหญิงจากหมู่บ้านชนบทอีสาน ทำให้พวกเธอได้ประสบกับความคิดและแนวทางการประพฤติปฏิบัติในเรื่องเพศสภาพ การแต่งงาน และเพศสภาพในวัฒนธรรมตะวันตกที่แตกต่างไปจากค่านิยมและวิถีปฏิบัติจากวัฒนธรรมไทย ทำให้เกิดการคิดสะท้อนกลับเปรียบเทียบ ทบทวน และท้าทายต่อความคิดและแนวปฏิบัติเดิมในสังคมไทยที่มีลักษณะค่อนข้างอนุรักษ์ซึ่งผู้หญิงที่เป็นภรรยาฝรั่งหลายคนรู้สึกว่าเป็นประโยชน์และไม่ให้ออกสแกนเพศหญิงโดยเฉพาะหญิงที่ผ่านการแต่งงานและหย่าร้างมาแล้ว โอกาสใหม่ในชีวิตที่อันเกิดจากการแต่งงานข้ามวัฒนธรรมและการไปใช้ชีวิตในวัฒนธรรมตะวันตกได้เสริมพลังอำนาจ (empower) ให้แก่ผู้หญิงกลุ่มนี้ ทำให้เกิดการต่อรองในเรื่องเพศสภาพ เพศวิถีและการแต่งงานกับแนวคิดและแนวปฏิบัติตามประเพณีนิยมเดิมที่เป็นเชิงอนุรักษ์ Mills (2003) เสนอว่า เมื่อรูปแบบอุดมการณ์ความคิดและการประพฤติปฏิบัติใหม่ๆ เกิดขึ้นมาท้าทายต่อ

ความคิดและการประพจน์ตามประเพณีนิยมเชิงอนุรักษ์ จะก่อให้เกิดสภาวะที่สะท้อนความรู้สึกของความอึดอัด ความตึงเครียด ความไม่พึงพอใจ และความขัดแย้ง ตั้งแต่ในระดับปัจเจก การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของผู้คนในชีวิตประจำวัน หรือแม้กระทั่งโครงสร้างสังคมที่เป็นตัวกำหนดปลูกฝังความคิด ค่านิยม และพฤติกรรมเชิงอนุรักษ์เหล่านี้ก็ตาม

ท้ายที่สุด ผู้วิจัยขอจบเนื้อหาส่วนนี้ลงด้วยงานของอัปาดูราย (Appadurai 1991, 1996) นักวิชาการร่วมสมัยในด้านมานุษยวิทยาที่สำคัญอีกคนหนึ่ง เขาเสนอว่า ในโลกสมัยใหม่ กลุ่มชนต่างๆ ต่างไม่สามารถยึดโยงติดกับพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งได้ หรือเติบโตมาในสังคมที่มีวัฒนธรรมมีรากฐานเป็นเนื้อเดียวกันเป็นหนึ่งเดียวสืบทอดวิวัฒนาการต่อเนื่องเป็นระบบเดียว หรือมีประวัติศาสตร์ที่ตนเองตระหนักถึงได้อย่างถ่องแท้ ทั้งนี้เพราะการอพยพโยกย้าย เคลื่อนที่ของมนุษย์ในยุคสมัยใหม่ที่มีความถี่สูงมากทั้งในระดับท้องถิ่นและข้ามพรมแดนชาติ ดังนั้นจึงเป็นภารกิจของการศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณา (ethnography) ทางมานุษยวิทยาที่ควรเปิดเผยให้เข้าใจถึงความสลับซับซ้อนของวัฒนธรรมในโลกสมัยใหม่ สะท้อนให้เห็นถึงธรรมชาติของความเป็นท้องถิ่นในลักษณะที่มาจาก การสังสมประสมการณ ในชีวิตจริงของผู้คนที่เคลื่อนที่ไปในโลกกว้างข้ามพรมแดนถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเอง ประสมการณชีวิตจริงของผู้คนเกี่ยวกับชุมชนในโลกยุคสมัยใหม่ส่วนมากจะเกี่ยวพันกับการเกิดขึ้น/ ปรากฏตัวของวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ใหม่ๆ ของผู้คนจากแหล่งวัฒนธรรมใหม่ หรือ ปรับใหม่จากแหล่งวัฒนธรรมเดิม Appadurai อรรถาธิบายสิ่งที่เขาเรียกว่า “global cultural processes” หรือ กระบวนการทางวัฒนธรรมโลกว่า จินตนาการของมนุษย์ได้กลายเป็นพื้นที่จัดตั้งสำหรับการปฏิบัติการทางสังคมซึ่งมีความเป็นไปได้สูงที่มีการต่อรองเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาระหว่างปัจเจกกับโครงสร้างสังคมที่เป็นตัวกำหนดความคิดและวิถีปฏิบัติของผู้คนทั่วโลก

สนามของการวิจัยทางมานุษยวิทยาและการเข้าถึงผู้ให้ข้อมูล

ผู้วิจัยเลือกหมู่บ้านร้อยเอ็ด⁹ ในภาคอีสานเป็นพื้นที่หลักในการวิจัย สาเหตุที่เลือกหมู่บ้านนี้เพราะเรื่องราวความสำเร็จของหมู่บ้านนั้นเป็นผลมาจากการแต่งงานข้ามวัฒนธรรมของผู้หญิงในหมู่บ้านได้รับการตีพิมพ์ทั้งที่เป็นฉบับภาษาไทยและภาษาอังกฤษมากมายในช่วงรอบปีที่ผ่านมาผู้วิจัยรู้สึกสนใจในประเด็นนี้ในด้านการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ประกอบกับยังไม่มีการทำวิจัยเรื่องนี้ในทางมานุษยวิทยาผู้วิจัยจึงตัดสินใจเริ่มต้นงานวิจัยภาคสนามที่หมู่บ้านนี้ในเดือนสิงหาคมปี 2004 เป็นต้นมา

พ่อกำนันเป็นบุคคลแรก que ผู้วิจัยไปประสานงานขอความร่วมมือ ในช่วงต้นของการสนทนากัน พ่อกำนันให้การต้อนรับอย่างดีและมีท่าทางสบายใจที่มีนักวิชาการสนใจมาทำวิจัยในพื้นที่ แต่ผู้วิจัยสังเกตว่า เมื่อผู้วิจัยเล่าว่าจะมาทำวิจัยเกี่ยวกับเรื่องภรรยาฝรั่ง ดูท่าทางพ่อกำนันไม่ค่อยสบายใจนัก ผู้วิจัยจึงขอให้พ่อกำนันสะท้อนปัญหาตรงๆ จะได้แก้ไขได้ถูกต้อง พ่อกำนันเล่าว่าในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา มีผู้สื่อข่าวจำนวนมากทั้งที่เป็นชาวไทยและชาวต่างประเทศ พวกเขามาเก็บข้อมูลทำข่าวเรื่องนี้ที่หมู่บ้านแห่งนี้กันมาก ผู้สื่อข่าวหลายคนมาทำข่าวในระยะเวลาสั้น ไม่เข้าใจวัฒนธรรมชาวชนบทอีสาน และมักมีข้อสรุปมาก่อนแล้วหลายคนมักสร้างภาพลบให้กับผู้หญิงในหมู่บ้านที่เลือกแต่งงานกับคนต่างประเทศโดยเชื่อมโยงว่าเป็นผู้หญิงไม่ดีมาก่อน ทั้งๆ ที่พวกเธอส่วนใหญ่เป็นคนดี เป็นลูกกตัญญู มีความรับผิดชอบต่อครอบครัวและชุมชน การนำเสนอภาพลักษณ์ที่มีนัยยะสื่อไปในทางลบนำความเสื่อมเสียมาสู่ผู้หญิงและหมู่บ้านแห่งนี้ ซึ่งพ่อกำนันเห็นว่า “คนบ้านนี้ก็อยู่ในศีลกินในธรรมเหมือนคนบ้านอื่นๆ” พ่อกำนัน

⁹ ผู้วิจัยได้เข้าไปประสานในพื้นที่และทางผู้นำชุมชนคือพ่อกำนันได้กรุณาจัดให้ผู้วิจัยพร้อมด้วยผู้ช่วยวิจัย คือ คุณสุภา วัฒนาภรณ์ และคุณปริญาภรณ์ พรหมดวง ได้พักอาศัยอยู่กับครอบครัวหนึ่งในหมู่บ้าน ซึ่งคณะวิจัยได้รับความกรุณาจากพ่อกำนัน จากครอบครัวนี้ และจากชาวบ้านในชุมชนอย่างดียิ่ง คณะวิจัยขอขอบพระคุณ มา ณ ที่นี้ด้วย

คิดว่าผู้ที่มาทำงานกับชุมชนต้องมีจริยธรรมเหมือนคนทำงานอาชีพอื่นๆ และเห็นว่าการวิจัยของผู้วิจัยน่าจะได้เปิดโอกาสให้ผู้หญิงที่เป็นภรรยาฝรั่งได้สะท้อนเรื่องราวของตนเองมากกว่าการที่คนอื่นที่มาจากภายนอกไปตัดสินคุณค่าหรือการกระทำของเขา

ข้อคิดเห็นเชิงวิพากษ์ของพ่อกำนันทำให้ผู้วิจัยสะดุดใจมากเป็นพิเศษ ครั้งนี้ นับว่าเป็นครั้งแรกในประสบการณ์ในการทำวิจัยภาคสนามในภาคอีสานในรอบ 10 กว่าปีของผู้วิจัยที่ได้รับฟังการสะท้อนกลับจากทัศนคติในชุมชนในเชิงวิพากษ์ต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ผู้วิจัยรู้สึกสนใจมากและตอบพ่อกำนันว่า สาเหตุที่สนใจเรื่องนี้ เพราะการศึกษาทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับการแต่งงานข้ามวัฒนธรรมของผู้หญิงจากอีสานกับชายชาวตะวันตกยังได้รับความสนใจในทางวิชาการไม่เพียงพอ ประสบการณ์ของผู้หญิงกลุ่มนี้มีคุณค่าต่อการทำความเข้าใจความซับซ้อนของวัฒนธรรมสมัยใหม่ที่เชื่อมโยงระหว่างทันสมัยนิยมจากกระแสโลกภายนอกต่อวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น และผู้คนในท้องถิ่นมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างไรบ้าง ถ้าหากสาธารณชนได้เรียนรู้จากประสบการณ์และบทเรียนของผู้หญิงกลุ่มนี้ก็จะทำให้เกิดความเข้าใจที่ลุ่มลึกมากขึ้นถึงผู้หญิงจากหมู่บ้านชนบทอีสานซึ่งจะส่งผลต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและมีความเคารพในความเป็นมนุษย์ของกันและกันยิ่งขึ้น

พ่อกำนันได้จัดให้คณะวิจัยได้พักอาศัยอยู่ที่บ้านว่างของครอบครัวหนึ่งในหมู่บ้าน ซึ่งมีลูกสาวสี่คนอพยพไปทำงานทั้งที่กรุงเทพมหานครและสวิตเซอร์แลนด์ บ้านว่างเป็นบ้านที่ลูกสาวคนหนึ่งมาสร้างไว้เพื่อจะกลับมาอยู่ในภายหลัง พ่อกำนันและครอบครัวนี้มีส่วนสำคัญอย่างมากในการเชื่อมประสานคณะวิจัยกับชาวบ้านคนอื่นๆ ในชุมชน โดยการพาไปร่วมงานเทศกาล เช่นงานบุญ พิธีกรรม และการประชุมต่างๆ ของชุมชน นอกจากนี้ คณะวิจัยยังได้รับความร่วมมือจากองค์การบริหารส่วนตำบล และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในพื้นที่ในเรื่องข้อมูลมือสองและสถิติต่างๆ รวมทั้งการเข้าถึงคนในชุมชน ชาวบ้านที่นี่ให้ความนับถือเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมากเนื่องจากทำงานคลุกคลีในพื้นที่นี้มานานกว่า 20 ปี และเป็นคนมี

น้ำใจ มีมนุษยสัมพันธ์ดีกับคนในชุมชน ช่วยดูแลแก้ไขปัญหาเรื่องความเจ็บป่วยเบื้องต้นของชาวบ้านดี เมื่อเจ้าหน้าที่ผู้นี้ได้มาช่วยเสริมงานเก็บข้อมูลของคณะวิจัยในบางช่วงก็ทำให้คณะวิจัยเข้าถึงและพัฒนาความสัมพันธ์กับชาวบ้านได้รวดเร็วและง่ายขึ้น

การเก็บรวบรวมข้อมูลสนามสำหรับงานวิจัยในโครงการนี้ยังไม่สิ้นสุด ข้อมูลเบื้องต้นที่นำมาใช้ในการเขียนบทความนี้เป็นข้อมูลที่ทำกรเก็บรวบรวมตั้งแต่เดือนสิงหาคม ปี 2004-มกราคม ปี 2005 จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากพื้นที่หลักที่หมู่บ้านร้อยเอ็ดประกอบด้วยผู้หญิงในหมู่บ้านที่แต่งงานกับชายชาวตะวันตกรวม 14 คน และ สามีของพวกเธอในกรณีที่กลับมาเยี่ยมหมู่บ้านที่ภาคอีสานพร้อมกับภรรยาและยีนดีให้สัมภาษณ์รวม 5 คน สำหรับผู้ที่ไม่ได้กลับมาเยี่ยมบ้านในช่วงที่คณะวิจัยทำการเก็บข้อมูลภาคสนาม คณะวิจัยจะรวบรวมข้อมูลจากสมาชิกในครอบครัว ญาติพี่น้อง และ เพื่อนบ้านที่ใกล้ชิดของผู้หญิงที่เป็นภรรยาฝรั่ง และ ตรวจสอบข้อมูลตามหลักการไตรมิติ จากจำนวน 1 ใน 3 ของ จำนวนรวม 84 ครอบครัวที่มีสมาชิกแต่งงานกับคนต่างชาติชาวตะวันตก คณะวิจัยยังได้ทำการเก็บข้อมูลเสริมนอกพื้นที่หมู่บ้านร้อยเอ็ด โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบ snowballing sampling โดยภรรยาฝรั่งหรือญาติพี่น้องของพวกเธอที่อยู่หมู่บ้านร้อยเอ็ดแนะนำให้รู้จักเพื่อนๆที่เป็นภรรยาฝรั่งจากหมู่บ้านอื่นๆในภาคอีสาน คณะวิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลจากภรรยาฝรั่งและสามีชาวต่างชาติในภาคอีสานทั่วๆ ไปที่มาจากคำแนะนำของบุคคลอื่นๆที่อยู่นอกหมู่บ้านร้อยเอ็ดรวม 4 คู่ จำนวน 8 คน

หมู่บ้านร้อยเอ็ดโดยสังเขป

หมู่บ้านร้อยเอ็ด ตั้งอยู่ในเขตชนบทภาคอีสาน เป็นหมู่บ้านที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาวเป็นกลุ่มประชากรหลักและยังเป็นหมู่บ้านใหญ่ระดับตำบลปัจจุบันแยกออกเป็น 4 หมู่บ้าน เพื่อความคล่องตัวในด้านการบริหารจัดการและการจัดสรรงบประมาณจากทางราชการ อย่างไรก็ตาม ในความรู้สึกของชาวบ้านพวกเขายังเป็นคนหมู่บ้านของหมู่บ้านเดียวกัน คือ หมู่บ้านร้อยเอ็ด ทั้งนี้เพราะมีสาย

เครือญาติ ความเป็นพี่น้องและเพื่อนบ้านที่ใกล้ชิดกันมาก ดังนั้นในบทความนี้ ผู้วิจัยจะใช้คำว่า หมู่บ้านร้อยเอ็ดในความหมายที่รวม 4 หมู่บ้านเข้าด้วยกันตามความคิดของชาวบ้านมากกว่าการแบ่งตามการปกครองของทางราชการ การเดินทางเข้าสู่ชุมชนสะดวกสบาย มีถนนลาดยางอย่างดี เมื่อคณะวิจัยมาถึงในหมู่บ้าน ก็รู้สึกสะดุดตาเป็นอันดับแรกกับบ้านเรือนหลังใหญ่โตก่อสร้างแบบสมัยใหม่ในสไตล์บ้านแนวตะวันตกพร้อมมีรั้วรอบขอบชิดเป็นจำนวนมากในหมู่บ้าน คล้ายคลึงกับหมู่บ้านจัดสรรสมัยใหม่ในเขตชานเมืองกรุงเทพฯ ชาวบ้านที่นี้บอกว่าเป็นบ้านของบรรดาภรรยาฝรั่งที่มาสร้างไว้เพื่อที่จะมาอยู่ที่หมู่บ้านในภายหลัง

ผู้อาวุโสของชุมชนที่มีอายุมากกว่า 60 ปี ซึ่งเป็นผู้ที่เกิดและเติบโตในหมู่บ้านแห่งนี้เล่าให้ฟังว่า หมู่บ้านร้อยเอ็ดมีอายุประมาณ 200 ปี หรือกว่านั้นเล็กน้อยโดยนับจากอายุของบรรพบุรุษที่พามาตั้งหมู่บ้าน ก่อนหน้าปี 1940 ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงในทางวัตถุน้อยมาก ไม่มีการพัฒนาทางด้านโครงสร้างพื้นฐานในชุมชน ประมาณช่วงปี 1944-1945 เริ่มมีการตัดถนนสายแรกในหมู่บ้าน และประมาณทศวรรษที่ 1950 โรงเรียนในระดับประถมแห่งแรกได้รับการจัดตั้งที่หมู่บ้าน

คล้ายคลึงกับหมู่บ้านส่วนใหญ่ในภาคอีสาน ชาวบ้านที่นี้นับถือศาสนาพุทธ ผสมผสานกับความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น การนับถือผีปู่ตา มีการสร้างศาลปู่ตาไว้เคารพบูชาที่บริเวณที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลในปัจจุบัน เนื่องจากพื้นที่ป่าของชุมชนไม่หลงเหลือแล้ว ที่หมู่บ้านมีวัด 4 แห่งประจำตามหมู่บ้านที่แบ่งเขตการปกครองออกไปเป็น 4 หมู่ ชาวบ้านมีศรัทธาในพระสงฆ์และพระพุทธรูปศาสนาพุทธ สังเกตว่า ผู้หญิงในชุมชนมีความเคร่งครัดในเรื่องการทำบุญตักบาตรถวายภัตตาหารเช้าและเพลแด่พระภิกษุสงฆ์ รวมทั้งคนในชุมชนส่วนใหญ่ทั้งหญิงและชายต่างก็ให้ความร่วมมือในการทำบุญ การจัดกิจกรรมต่างๆ และการเข้าร่วมในงานบุญตามเทศกาลต่างๆ ของชุมชน

ชาวบ้านร้อยเอ็ดส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาจากครอบครัวชาวนา เฉลี่ยการถือครองที่ดินทำการเกษตรของครัวเรือนชาวนาในหมู่บ้านนี้อยู่ในช่วงระหว่าง 7-10 ไร่ ต่อครัวเรือน คนส่วนใหญ่เป็นชาวนารายย่อย ชาวนาในหมู่บ้านร้อยเอ็ดก็เหมือนกับชาวนาในหลายๆ หมู่บ้านภาคอีสานที่สัมพันธ์กับระบบตลาดโลกมาช้านานผ่านนโยบายการพัฒนาทางเศรษฐกิจสังคมของรัฐบาลไทยเริ่มตั้งแต่สมัย

การจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 ในปี 1961 เป็นต้นมา และการพัฒนาการผลิตทางการเกษตรเข้ากับตลาดโลก ประมาณปลายทศวรรษ 1960 เช่นเดียวกับหมู่บ้านอื่นๆ ในภาคอีสาน ชาวนาส่วนใหญ่ของหมู่บ้านทำการผลิตข้าวทั้งเพื่อการบริโภคในครัวเรือนและส่งออกเพื่อการค้าในตลาดโลก นอกจากปลูกข้าวแล้วชาวนาที่หมู่บ้านร้อยเอ็ดยังปลูกผักผลไม้จำนวนไม่มากนักในพื้นที่สวนใกล้ๆ บ้าน และยังหาปลาในลำน้ำชีและในบริเวณที่น้ำท่วมเพื่อการบริโภคในครัวเรือนเป็นด้านหลัก ในปีที่ทำปลาได้มากก็จะเก็บตากแห้งไว้ทำบุญ และแจกเป็นของฝากสำหรับญาติพี่น้องที่อยู่ไกลกัน

ชาวนาที่หมู่บ้านนี้ก็เหมือนกับชาวนาในภาคอีสานส่วนใหญ่ที่ยังต้องอาศัยน้ำฝนในการผลิตทางการเกษตร ดังนั้นการเกษตรในหมู่บ้านนี้จึงคล้ายคลึงกับหลายพื้นที่ในภาคอีสานโดยรวมที่มีความไม่แน่นอนและตกอยู่ในภาวะเสี่ยงสูงในช่วงของการทำวิจัยภาคสนาม ชาวนาบางครัวเรือนเล่าให้ฟังว่า ชาวนาที่มีที่ดินบริเวณที่โคกของหมู่บ้านซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกและทิศใต้ของหมู่บ้านมักประสบปัญหาภัยแล้งเป็นระยะๆ ปัญหาที่หนักหน่วงรุนแรงมากขึ้นเมื่อมีการสร้างฝายกั้นน้ำขนาดเล็กหลายแห่งในลำน้ำชีโดยที่ไม่เคยมีหน่วยงานราชการใดมาปรึกษาหารือสอบถามข้อมูลจากชาวบ้านในละแวกนี้ ชาวนาหลายรายยืนยันว่า ภายหลังการสร้างฝายกั้นน้ำเหล่านี้ก่อให้เกิดน้ำท่วมในเขตที่นาลุ่มบริเวณทิศเหนือและทิศตะวันออกของพวกเขาในช่วงฤดูฝนซึ่งจากเดิมน้ำจะท่วมบ้างแต่ก็ลดลงอย่างรวดเร็วไม่ขังท่วมอยู่นานเช่นทุกวันนี้ พวกเขาต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาติดตามปัญหาและช่วยหาทางแก้ไข

ภายหลังการพัฒนาที่สนับสนุนโดยรัฐไทยในรอบ 4 ทศวรรษที่ผ่านมา ชาวบ้านที่หมู่บ้านร้อยเอ็ดพบว่าพวกเขายังอาศัยอยู่กับความยากจนและมีหนี้สินมากมาย แม้ว่าการพัฒนาทางด้านโครงสร้างพื้นฐาน การศึกษา และสาธารณสุข จะได้รับการปรับปรุงดีขึ้นมากจนทำให้ชีวิตประจำวันของคนในชุมชนมีความสะดวกสบายขึ้นก็ตาม เช่น มีถนน ไฟฟ้า โรงเรียน และสถานพยาบาล ส่วนผลกระทบจากการพัฒนาที่ส่งผลให้เกิดความอึดอัด ผิดเคือง ยากจนของครัวเรือนชาวนา คือ กลไกการตลาดที่ไม่เป็นธรรมกับชาวนาในภาคเกษตรกรรม พวกเขาขายผลผลิตทางการเกษตรโดยเฉพาะข้าวเปลือกได้ในราคาที่ต่ำมาตลอด ในขณะที่

ที่ต้องซื้อสินค้าจากภาคอุตสาหกรรมในราคาที่แพงกว่ามากไม่ว่าจะเป็นสินค้าที่จำเป็นต้องใช้เพื่อการลงทุนในการผลิตทางการเกษตร เช่น ปุ๋ยเคมี สารกำจัดศัตรูพืช เมล็ดพันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์ต่างๆ รวมทั้งสินค้าเพื่อการอุปโภค บริโภคในชีวิตประจำวัน ตั้งแต่ น้ำมัน สบู่ ยาสีฟัน ยาสระผม ไปถึงผงซักฟอก

การใช้จ่ายของครัวเรือนชาวนายยังเพิ่มขึ้นอีกจากแรงกระตุ้นที่มาจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสื่อโฆษณาที่ส่งเสริมการบริโภคนิยมและมาตรฐานชีวิตความเป็นอยู่แบบคนในเขตเมืองใหญ่ ก่อเกิดความต้องการในการบริโภคสินค้าจากภาคอุตสาหกรรมของชาวชนบทมากยิ่งขึ้น เช่น ค่านิยมในการสร้างบ้านก่ออิฐถือปูนหลังใหญ่แบบบ้านตะวันตก การมีรถยนต์ รถปิกอัพ การใช้โทรศัพท์มือถือ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ในครัวเรือนเช่นเดียวกับคนมีฐานะในเขตเมืองใหญ่ นอกจากนี้ ค่าใช้จ่ายอันเกิดจากการศึกษาระดับสูงนอกภาคบังคับก็เป็นปัญหาสำหรับคนในชุมชน แนวโน้มที่การศึกษาของเยาวชนจะไม่เรียนต่อในระดับสูงเพราะความยากจนของครัวเรือนยังคงดำรงอยู่¹⁰

¹⁰ นักเศรษฐศาสตร์จำนวนมากชี้ให้เห็นว่า ก่อนการเกิดวิกฤตเศรษฐกิจปี 1997 ประเทศไทยมีผลการพัฒนาเศรษฐกิจที่น่าพึงพอใจมีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับที่ใกล้เคียงหรือบางช่วงมากกว่า 10% ต่อปี โดยเฉพาะในช่วงปลายทศวรรษ 1980 และตกต่ำลงในช่วงทศวรรษ 1990 นักเศรษฐศาสตร์หลายคนทำนายว่า ประเทศไทยจะเป็นประเทศจากเอเชียอีกประเทศหนึ่งที่จะเข้ากลุ่มประเทศอุตสาหกรรมใหม่ในไม่ช้า แต่ความฝันนั้นก็ต้องยุติลงเมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจในกลางปี 1997 อันเนื่องจากการลดค่าเงินบาทอย่างรุนแรงและปัญหาระบบการจัดการการเงินการคลังที่ขาดประสิทธิภาพ (Pasuk & Baker 1995, 1998, Bello 1998) นักเศรษฐศาสตร์อีกคนหนึ่ง คือ Parnwell (1996) ชี้ให้เห็นว่า แม้ในช่วงที่เศรษฐกิจไทยยังเจริญเติบโตอยู่ ประเทศไทยก็ประสบปัญหาความไม่เท่าเทียมกันและไม่เป็นธรรมในเรื่องการกระจายรายได้ทางเศรษฐกิจและทรัพยากรไปสู่ภาคเศรษฐกิจและประชากรกลุ่มต่างๆ ของประเทศ ส่งผลให้เกิดช่องว่างทางเศรษฐกิจในด้านการกระจายรายได้ระหว่างเขตชนบทกับเขตเมือง กล่าวกันว่า รายได้ประชาชาติต่อหัวของconiसानโดยรวมต่ำกว่าคนในกรุงเทพฯ และปริมณฑลประมาณ 10 เท่า หรือแม้แต่ภายในภูมิภาคอีสานก็มีช่องว่างทางเศรษฐกิจระหว่างกลุ่มประชากรส่วนต่างๆ ภาคอุตสาหกรรมส่งออกและภาคอุตสาหกรรมบริการส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ในเขตเมืองใหญ่โดยเฉพาะกรุงเทพฯ ในขณะที่ชนบทเป็นผู้ผลิตทางด้านการเกษตรที่มีรายได้ น้อยกว่าเป็นหลัก เกษตรกรส่วนใหญ่ของประเทศประสบปัญหาขายผลผลิตทางการเกษตรได้ในราคาตกต่ำมาเสมอ เมธี ครองแก้ว (Medhi 1993) นักเศรษฐศาสตร์มีชื่อคนหนึ่งของเมืองไทย ระบุว่าอย่างน้อยนับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1970 เป็นต้นมา มีความแตกต่างในด้านเศรษฐกิจระหว่างชนบทกับเมือง ถ้าหากเปรียบเทียบกับภาคอุตสาหกรรมส่งออก เกษตรกรไทยได้รับประโยชน์จากการพัฒนาทางเศรษฐกิจน้อยมาก การอพยพไปขายแรงงานต่างถิ่นทั้งภายในและภายนอกประเทศจะกลายเป็นคำตอบที่พวกเขาเลือกเป็นทางออกให้กับการแก้ไขปัญหาความยากจนของพวกเขาเอง

เมื่อการผลิตทางภาคเกษตรกรรมไม่สามารถจะให้หลักประกันต่อความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจครัวเรือนได้ ชาวนาส่วนใหญ่ของชุมชนร้อยเอ็ดได้เลือกการอพยพไปขายแรงงานในเขต เมืองใหญ่ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศเพื่อสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจให้กับครัวเรือนของตนเองเป็นทางออกเช่นเดียวกับชาวนาในหลายๆ หมู่บ้านชนบทภาคอีสาน ผู้ชายที่นี่ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการไปเป็นคนขับรถตุ๊กตุ๊ก เรือยมาจนกลายเป็นคนขับแท็กซี่ที่กรุงเทพมหานคร นับต่อเนื่องได้ประมาณ 3 ชั่วอายุคน (จากรุ่นปู่ลงมาหาмаรุ่นหลาน) เริ่มตั้งแต่สมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นผู้นำรัฐบาลเรือยมาจนถึงสมัยปัจจุบัน ในขณะที่ผู้หญิงจากหมู่บ้านไปทำงานเป็นแม่บ้านในสถานบันเทิงย่านดินแดง ห้วยขวาง และรัชดา ในกรุงเทพมหานครเป็นจำนวนมาก จนมีแหล่งพักพิงขนาดใหญ่ของคนจากหมู่บ้านนี้ที่แฟลตดินแดงในกรุงเทพมหานครซึ่งชาวบ้านขนานนามอย่างติดตลกว่าหมู่บ้านร้อยเอ็ด 2 เนื่องจากมีคนอพยพจากหมู่บ้านร้อยเอ็ดมาอยู่ที่นี่มาก คนในหมู่บ้านบางคนจึงจัดรถตู้บริการรับส่งผู้โดยสารจากหมู่บ้านร้อยเอ็ดมาแฟลตดินแดง และจากกรุงเทพฯ ไปหมู่บ้านทุกวัน คณะวิจัยก็ได้เคยอาศัยบริการรถตู้ออกจากหมู่บ้านร้อยเอ็ดมาที่แฟลตดินแดงที่กรุงเทพมหานครหนึ่งครั้งซึ่งก็มีความสะดวกสบายพอควร

ในปลายปี 2004 หมู่บ้านร้อยเอ็ดมีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 437 หลังคา มีประชากรรวม 1,391 คน แยกเป็นหญิง 688 คน และชาย 703 คน ดังตารางต่อไปนี้:

ตารางที่ 1: ประชากรรวมแยกตามอายุและเพศ

ช่วงอายุ (ปี)	จำนวนรวม	เพศชาย	เพศหญิง
อายุน้อยกว่า 5	83	50	33
5-9	137	84	53
10-14	147	69	78
15-19	133	65	68

ช่วงอายุ (ปี)	จำนวนรวม	เพศชาย	เพศหญิง
20-24	57	37	20
25-29	61	32	29
30-34	88	42	46
35-39	84	42	42
40-44	94	50	44
45-49	91	39	52
50-54	74	37	37
55-59	112	52	60
60 และมากกว่า	230	104	126
รวม	1391	703	688

ที่มา: สรุปจากข้อมูลสถิติประชากรจัดทำโดยองค์การบริหารส่วนตำบลในเขต
กิ่งอำเภอทุ่งเขาหลวง ปี 2004

คนในหมู่บ้านร้อยเอ็ดส่วนใหญ่เรียนจบการศึกษาภาคบังคับในระดับ ประถมสี่และประถมหกขึ้นอยู่กับช่วงอายุ กลุ่มที่มีอายุเกิน 35 ปีในช่วงที่ทำการสำรวจส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับประถมสี่ เยาวชนจำนวน 53 คน (แยกเป็น หญิง 21 คน ชาย 32 คน) กำลังศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาปลายและ วิทยาลัยอาชีวศึกษาในตัวเมืองร้อยเอ็ด และมีเพียงเยาวชน 3 คนจากหมู่บ้านที่กำลัง ศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัย

ผู้หญิงหมู่บ้านกับการข้ามพรมแดนชาติ

ผู้บุกเบิก

ผู้หญิงคนแรกของหมู่บ้านร้อยเอ็ดที่แต่งงานกับชาวสวิสและอพยพไปอยู่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ คือ แม่นาง ปัจจุบันแม่นางอายุ 59 ปี แต่งงานอยู่กับสามีชาวสวิสมาประมาณ 22 ปีแล้ว เนื่องจากแม่นางไม่ได้กลับมาเยี่ยมบ้านพ่อแม่ที่หมู่บ้านในช่วงที่คณะวิจัยทำงานภาคสนามในหมู่บ้าน ข้อมูลที่ได้จึงมาจากการสัมภาษณ์พี่น้องและญาติที่เป็นผู้ใกล้ชิดกับแม่นาง

เรื่องของแม่นาง : ผู้หญิงคนแรกของหมู่บ้านที่แต่งงานข้ามวัฒนธรรมและอพยพไปต่างแดน

แม่นางเกิดในครอบครัวชาวนายากจนมากมีพี่น้องผู้ชายอีก 5 คน และผู้หญิงอีก 4 คน แม่นางเป็นลูกคนที่ 4 ของพ่อแม่ที่เสียชีวิตไปแล้วเมื่อไม่นานมานี้ ชีวิตในวัยเด็กของแม่นางและพี่น้องเป็นชีวิตที่ลำบาก อัดคัดยากจนเนื่องจากครอบครัวมีที่นาน้อยมากประมาณ 5 ไร่ และยังเป็นนาฉ่ำฝนทำให้การผลิตข้าวมีความเสี่ยงมาก ครอบครัวของแม่นางไม่สามารถผลิตข้าวเพื่อการบริโภคภายในครอบครัวให้พอเพียงได้ในแต่ละปี ต้องขอยืมเงินและข้าวเปลือกเป็นระยะๆ จากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีกว่าในหมู่บ้านเดียวกัน พ่อแม่ของแม่นางจบการศึกษามัคบังคับชั้นประถมสี่และลูกๆ ก็จบการศึกษาในระดับมัคบังคับเช่นเดียวกัน ทั้งนี้เพราะพ่อแม่ไม่สามารถหาเงินมาสนับสนุนการศึกษาต่อในระดับสูงของลูกๆ ได้

เพื่อให้ชีวิตอยู่รอดทุกคนในครอบครัวเมื่อเรียนจบการศึกษามัคบังคับแล้วก็ต้องอพยพเข้ากรุงเทพฯ ไปหางานทำ แม่นางออกจากหมู่บ้านเมื่ออายุเพียง 10 ปี ไปทำงานรับจ้างเป็นคนทำความสะอาดที่ร้านทำเฟอร์นิเจอร์แถวบางโพในกรุงเทพฯ ซึ่งพี่ชายที่เป็นช่างทำเฟอร์นิเจอร์ที่ร้านนั้นช่วยหางานไว้ให้ ที่นี้เองที่แม่นางได้พบกับสามีคนแรกที่มีเชื้อสายจีนทำงาน

เป็นช่างเฟอร์นิเจอร์อยู่ในร้านเดียวกัน เมื่อแม่นางอายุได้ 30 ปีก็แต่งงานกับชายผู้นี้และมีลูกสาวด้วยกัน 2 คน จนกระทั่งลูกสาวเรียนจบชั้นประถมห้า และประถมหก ทั้งสองก็หย่าขาดจากกัน แม่นางทั้งที่ยากจนแต่ก็รับภาระในการเลี้ยงดูลูกสาวทั้งสอง ส่วนสามีก็ไม่ได้มาช่วยเหลือสิ่งใดเลย

ชีวิตในระยนี้มีควมลำบากมากขึ้นเนื่องจากลูกสาวเติบโตขึ้นทุกวันและมีค่าใช้จ่ายมากขึ้นแม่นางเองก็ยากให้ลูกสาวมีการศึกษาที่ดีกว่าตนเอง แต่ทว่าไม่ว่าแม่นางจะขยันทำงานรับจ้างขนาดไหน รายได้ก็ยังไม่เพียงพอกับรายจ่าย เพื่อนของแม่นางจึงแนะนำให้ไปลองหางานทำแถวพัทยา ที่นี้แม่นางได้พบกับสามีคนปัจจุบันที่เป็นชาวสวิส และมีอายุ แก่กว่าแม่นางถึง 10 ปี เศษๆ สามีชาวสวิสสนใจแม่นางและได้ชักชวนให้ไปทดลองอยู่ด้วยกันที่สวิตเซอร์แลนด์เป็นเวลา 3 เดือนก่อนเพื่อเรียนรู้จักกันให้มากขึ้น แม่นางตัดสินใจไปสวิตเซอร์แลนด์ด้วยความหวังว่าอาจจะมชีวิตที่ดีกว่าเดิม ขณะนี้ก็ไม่มอะไรจะสูญเสียแล้วเพราะผ่านการแต่งงานมาแล้ว มีแต่ชีวิตที่ต้องก้าวต่อไปเพื่อครอบครัวที่ดีขึ้นและอนาคตของลูกๆ หลังจาก 3 เดือนผ่านไป แม่นางก็ตระหนักว่า สามีชาวสวิสเป็นคนดี มีน้ำใจ และเชื่อถือได้ เขายังให้ความสนใจวัฒนธรรมชุมชนหมู่บ้านอิสาน และยินดีสนับสนุนการศึกษาต่อของลูกสาวทั้งสองของแม่นางในระดับสูงถ้าหากเด็กๆ สนใจอยากศึกษาต่อ ต่อมาแม่นางได้พาลูกสาวทั้งสองคนมาศึกษาต่อที่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์

เมื่อมาอยู่ต่างประเทศ แม่นางได้เรียนภาษาเพิ่มเติม และพยายามหาช่องทางในการทำมาหากิน ไม่อยากจะขึ้นต่อเงินบำนาญของสามีซึ่งก็มี ไม่มากนัก แม่นางอยากพึ่งตนเองให้ได้ทางเศรษฐกิจ ในระยะแรกก็หาทำงานรับจ้างทำความสะอาดตามสถานที่ต่างๆ ต่อมาก็ค่อยๆ รวบรวมเงินทองและได้รับการสนับสนุนทุนจากสามีบางส่วนนำมลงทุนเปิดร้านขายของชำประเภทสินค้าอุปโภคบริโภคจากเมืองไทย เช่น เครื่องแกง พริก น้ำปลา ปลาร้า หอม ตะไคร้ ขิง ข่า ใบมะกรูด ใบกระเพรา ใบโหระพา ปลา กบ และ

อื่นๆ และต่อมาก็ได้ขยายไปทำร้านอาหารไทย ธุรกิจของแม่นางประสบความสำเร็จค่อนข้างดี แม่นางจึงได้กลับมาพาพี่น้อง หลานๆ และเพื่อนบ้านสตรีจำนวนหนึ่งไปช่วยทำงานที่ร้านของตนเอง เพื่อช่วยให้พวกเขามีโอกาสในชีวิตที่ดีกว่าเดิม ส่วนใหญ่ผู้หญิงเหล่านี้ก็ได้แต่งงานไปกับหนุ่มชาวสวิสและไปตั้งรกรากกันอยู่ที่นี่ จากนั้นก็มาเชื่อมเพื่อนๆ หรือญาติๆ ของสามีฝรั่งให้กับพี่น้องเพื่อนบ้านคนอื่นๆ ที่หมู่บ้านร้อยเอ็ดต่อไป

หลังจากที่แม่นางตั้งหลักในทางเศรษฐกิจได้แล้วก็ไม่ลืมบ้านเกิด ในช่วงที่พ่อแม่ยังมีชีวิตอยู่ แม่นางส่งเงินมาให้ใช้จ่ายประจำเดือน ปรับปรุงบ้านที่อยู่อาศัยให้ใหม่ ซื้อมีนาเพิ่มให้พ่อแม่พี่น้องไว้ทำมาหากิน สร้างโรงสีข้าวขนาดกลางให้เป็นธุรกิจของครอบครัวที่หมู่บ้าน และยังได้สร้างโอกาสให้กับพี่น้อง เพื่อนบ้านโดยการพาไปทำงานที่สวีตเซอร์แลนด์ และช่วยหาเพื่อนๆ ชาวสวิสให้ได้เป็นคู่แต่งงาน นอกจากนี้ยังได้ส่งเงินมาช่วยทำบุญที่วัดหมู่บ้าน ให้ทุนการศึกษาเด็กยากจนที่โรงเรียนในหมู่บ้านอย่างสม่ำเสมอ

เรื่องราวชีวิตของแม่นางและสาวๆ หมู่บ้านร้อยเอ็ดรุ่นแรกๆ ที่ไปประสบความสำเร็จในต่างแดนเปรียบเสมือนเรื่องของนางซินเดอเรลล่าได้กลายมาเป็นแรงบันดาลใจให้เด็กสาวๆ ในหมู่บ้านที่นี่และในละแวกใกล้เคียงอยากมีโอกาสเช่นนั้นบ้าง เมื่อถามเด็กนักเรียนประถมศึกษาในหมู่บ้านว่า โตขึ้นหนูอยากเป็นอะไร เด็กๆ ส่วนใหญ่ตอบว่าอยากมีสามีฝรั่งและไปทำงานต่างประเทศ เนื่องจากคิดว่ามีหลักประกันในชีวิตทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมที่ดีกว่าการมีอาชีพทำนาอย่างบรรพบุรุษ อย่างไรก็ตามเด็กบางคนก็ตั้งข้อสงสัยว่า จะมึงงานทำในต่างประเทศสำหรับคนความรู้น้อยๆ พูดภาษาต่างประเทศไม่ถนัดและมาจากต่างแดนได้จริงหรือ งานที่มีสำหรับผู้หญิงบ้านเราเป็นงานเกี่ยวกับอะไร ความเป็นอยู่จะลำบากกว่าอยู่บ้านเราหรือไม่ จะต้องลงปรับตัวในเรื่องอะไรบ้าง เด็กบางคนบอกว่า ถ้าพ่อแม่ส่งมีเงินส่งให้เรียนสูงๆ ได้ก็ไม่อยากไปต่างประเทศ อยากอยู่ใกล้ๆ พ่อแม่และอยากทำงานในประเทศไทย

เครือข่ายของชุมชนกับโลกตะวันตก

ในขณะที่หญิงไทยที่เป็นปัญญาชน หรือที่มาจากครอบครัวฐานะชนชั้นกลาง ขึ้นไปที่เลือกแต่งงานกับชายชาวตะวันตกโดยทั่วไป มีแนวโน้มของการพบคู่ของตนเองในระหว่างการศึกษาต่อในต่างประเทศหรือพบกันในที่ทำงานตามสาขาวิชาชีพที่ร่ำเรียนมา แต่ทว่า ผู้หญิงหมู่บ้านจากชนบทภาคอีสานมีแนวโน้มที่จะพบคู่สามีฝรั่งของตนเองในระหว่างที่ทำงานเป็นสาวใช้ สาวเสิร์ฟ แคชเชียร์ และหมอนวด ในภาคอุตสาหกรรมบริการ เช่น ตามสถานบันเทิงเรีงมย์ (ผับ บาร์ ดิสโก้ไนท์คลับ ร้านเสริมสวย และสถานอาบอบนวด) ที่กรุงเทพฯ พัทยา ภูเก็ต สมุย และเชียงใหม่

จากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นของ สศช. (NESDB 2004) พบว่า หญิงไทยในภาคอีสานใช้ 3 วิธีหลักในการเชื่อมโยงกับชายชาวตะวันตก - 54% พบคู่ของตนเองในสถานที่ทำงานโดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานบันเทิงเรีงมย์, 20% พบคู่ของตนเองโดยผ่านการแนะนำของครอบครัว เครือญาติ และเพื่อน, และอีก 26% พบคู่ของตนเองจากการเดินทางและการติดต่อส่วนตัว

สำหรับในกรณีของคนที่หมู่บ้านร้อยเอ็ด ผู้หญิงที่นี้พบคู่ที่เป็นสามีชาวต่างประเทศโดยผ่านการแนะนำและกลั่นกรองระดับหนึ่งจากครอบครัว เครือญาติ หรือเพื่อนเป็นส่วนใหญ่ซึ่งมีผลต่อการลดปัญหาการถูกล่อลวง ต้มตุ๋น หรือการใช้ความรุนแรงต่อสตรีเพศ มีจำนวนน้อยมากที่ใช้บริการบริษัทจัดหาคู่ โดยทั่วไปเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของคนในวัฒนธรรมไทยลาวที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ในระบบครอบครัว เครือญาติ และเพื่อน เป็นพื้นฐานสำหรับการประกันทางสังคมให้แก่สมาชิกที่อยู่ในเครือข่ายความสัมพันธ์นั้นๆ ถ้าหากมีวิกฤตเกิดขึ้นในชีวิตปัจเจกแต่ละคนจะขอความช่วยเหลือจากพ่อแม่พี่น้องในครอบครัวก่อน จากนั้นจึงไปพึ่งพาศาสนาที่ทั้งที่ใกล้ชิดและห่างออกไป จากนั้นจึงขอความช่วยเหลือจากเพื่อนตามลำดับ (Tambiah 1970)

ในกรณีของคนที่หมู่บ้านร้อยเอ็ด ภรรยาฝรั่งส่วนใหญ่พบสามีชาวต่างประเทศผ่านเครือข่ายครอบครัว เครือญาติ และ เพื่อน โดย เริ่มต้นจากแม่นางผู้มี

ประสบการณ์ก่อนผู้หญิงคนอื่นๆ ในชุมชน หลังจากที่ได้ไปตั้งหลักได้แล้วก็กลับมารับญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านให้เข้าสู่วงจรเดียวกันและแนะนำต่อกันไปเรื่อยๆ ผู้ที่ไปก่อนและตั้งหลักได้แล้ว จะเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือในด้านคำแนะนำและการจัดการเบื้องต้นตั้งแต่การทำวีซ่า การจองตั๋วเครื่องบิน แนวทางการใช้ชีวิตต่างแดน การปรับตัว การเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ การจัดหางานทำ และการจัดหาที่พัก เบื้องต้นในระยะแรกๆ ที่ไปถึงให้จนถึงช่วงประมาณ 3 เดือนแรก ในช่วงนี้ผู้ไปใหม่ต้องพยายามปรับตัวและอยู่รอดให้ได้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน งานที่ทำในระยะแรกส่วนใหญ่เป็นสาวเสิร์ฟตามร้านอาหารไทย หรือเป็นพนักงานขายของ หรือพนักงานทำความสะอาดตามสถานที่ต่างๆ ค่าใช้จ่ายต่างๆ ในกรณีที่ไม่ได้เป็นพี่น้องลูกหลานจากครอบครัวเดียวกัน ผู้ไปใหม่ต้องรับผิดชอบทั้งหมด ตามปกติจะไม่ได้คิดค่านายหน้าในการจัดการ เนื่องจากเป็นญาติพี่น้องเพื่อนฝูงกัน

อีกวิธีหนึ่งก็คือ การที่ญาติๆ หรือเพื่อนๆ ของสามีที่เป็นชาวต่างประเทศ เกิดความสนใจในผู้หญิงไทยและวัฒนธรรมหมู่บ้านอีสาน พวกเขาจะติดตามกลุ่มภรรยาฝรั่งและสามีของเธอมาเที่ยวที่หมู่บ้านเกิดของภรรยาฝรั่งและหลายคนได้พบรักกับผู้หญิงในหมู่บ้านและแต่งงานกันไปในภายหลังทำให้เครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงในหมู่บ้านขยายตัวออกไปในหมู่ชายชาวตะวันตกซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่มาจากประเทศสวีตเซอร์แลนด์ จนหมู่บ้านนี้ได้สมญานามที่เรียกขานกันในท้องถิ่นว่า หมู่บ้านสวิส เนื่องจากมีลูกเขยจากสวีตเซอร์แลนด์มากเป็นพิเศษ

สำหรับรายที่ใช้บริการบริษัทจัดหาคู่ซึ่งมีน้อยมากในหมู่บ้านนี้ เนื่องจากไม่สามารถแบกภาระค่าใช้จ่ายได้ ราคาค่าใช้จ่ายต่อคน มีตั้งแต่ 70,000-150,000 บาท ขึ้นอยู่กับค่าตั๋วเครื่องบินและความยากง่ายของการจัดการ ค่าใช้จ่ายรวมราคา ค่าตั๋วเครื่องบินและค่าจัดการอื่นๆ เช่น ค่าออกเดท (dating) นัดหมายดูตัวกัน ค่ากินเลี้ยง และค่าทำวีซ่า วิธีการอื่นๆ เช่น การหาคู่ผ่านอินเทอร์เน็ต หรือการติดต่อผ่านสื่อโฆษณาในนิตยสาร หรือหนังสือพิมพ์ ทั้งหมดนี้เป็นสิ่งที่ชาวบ้านที่นี่ไม่ค่อยนิยมใช้ เนื่องจากมีราคาแพงและต้องใช้ทักษะด้านการติดต่อสื่อสารด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่และภาษาอังกฤษซึ่งชาวบ้านไม่ถนัด

ทุกวันนี้ ผู้หญิงจากหมู่บ้านร้อยเอ็ดประมาณ 84 คน ในช่วงอายุ 20-59 ปี ซึ่งมีจำนวนรวม 330 คน หรือประมาณเกือบ 1 ใน 3 ได้เลือกแต่งงานข้ามวัฒนธรรมกับชายชาวตะวันตก สัญชาติต่าง ๆ ดังนี้: สวิส 96%, เยอรมัน 2%, อังกฤษ 1%, และฝรั่งเศส 1% ซึ่งมีอาชีพหลากหลายตั้งแต่วิศวกร คนทำงานธนาคาร ตำรวจ นักดับเพลิง พนักงานขับรถ ช่างประปา ช่างไฟฟ้า ช่างเทคนิค ช่างไม้ กรรมกร ทำงานก่อสร้าง คอมพิวเตอร์ โปรแกรมเมอร์ นักธุรกิจ เจ้าของร้านผับชายเหล่า เบียร์ พนักงานขายของตามห้างสรรพสินค้า ครูโรงเรียน แพทย์ เกษตรกร ทนายความ ผู้พิพากษา และอาจารย์มหาวิทยาลัย คู่สมรสของหญิงในหมู่บ้านร้อยเอ็ดส่วนใหญ่เป็นชายชาวต่างประเทศที่เกษียณอายุการทำงานแล้วออกมาจับเงินบำนาญในการดำรงชีพ มีอายุมากกว่าผู้หญิงไทยประมาณ 10-18 ปี ผ่านการแต่งงานและหย่าร้างหรือภรรยาเดิมเสียชีวิตมาแล้วอย่างน้อย 1 ครั้ง รวมทั้งมีลูกติดจากภรรยาเดิม ซึ่งส่วนใหญ่เติบโตเป็นผู้ใหญ่มีอาชีพการงานแล้ว จากการสัมภาษณ์พบว่า ชายสูงอายุเหล่านี้มักว่าเหว่ ขาดคนดูแลเอาใจใส่ใกล้ชิด การมาแต่งงานกับหญิงไทย ซึ่งมีอายุน้อยกว่ามากทำให้รู้สึกสดชื่นและยังได้รับความซื่อสัตย์ ความภักดี ความจริงใจ ความอ่อนหวาน การปรนนิบัติและการดูแลเอาใจใส่อย่างดีจากภรรยาคนไทยที่มาจากหมู่บ้านอีสานก็ยิ่งทำให้รู้สึกกว่าชีวิตส่วนที่ขาดไปได้รับการเติมเต็มสามีสาวฝรั่งที่ให้ข้อมูลบอกว่า ประทับใจในตัวผู้หญิงอีสาน เท่าที่พบส่วนใหญ่เป็นคนน่ารัก ขยันทำงานหนัก อดทน กตัญญูต่อพ่อแม่พี่น้อง และซื่อสัตย์

ในส่วนของผู้หญิงจากหมู่บ้านร้อยเอ็ดและที่อื่นๆจากชนบทอีสานก็ให้ข้อมูลคล้ายๆ กันว่า ส่วนใหญ่พวกเธอผ่านการแต่งงานกับชายไทยและหย่าร้างหรือสามิตาย อย่างน้อย 1 ครั้งจึงมาแต่งงานใหม่กับสามีสาวต่างประเทศ การแต่งงานกับชายต่างชาติมักไม่ได้เริ่มต้นด้วยความรัก แต่เป็นปัญหาจากเรื่องเศรษฐกิจในระดับครัวเรือน ความยากจนเป็นแรงผลักดันพื้นฐานที่สำคัญให้ทำให้ผู้หญิงในหมู่บ้านร้อยเอ็ดดิ้นรนอพยพไปหางานทำต่างถิ่นและแต่งงานข้ามวัฒนธรรมกับชายชาวตะวันตก แต่อย่างไรก็ตาม ภรรยาฝรั่งหลายคนให้ความเห็นว่า ความยากจนไม่ใช่เป็นปัจจัยเดียวที่จะทำให้ชีวิตคู่ของพวกเธอกับสามีสาวต่างชาติดำรงมาได้

นานเป็นสิบๆ ปี เช่น กรณีของแม่นาง ออม และอีกหลายคู่ที่หมู่บ้านร้อยเอ็ด มันมีองค์ประกอบจากหลายปัจจัย ภายหลังการแต่งงานกับสามีฝรั่ง เมื่ออยู่ร่วมกันไประยะหนึ่ง ภรรยาฝรั่งหลายคนได้ตระหนักถึงความมีน้ำใจและความคิดดีที่เขามีต่อครอบครัวเดิมที่หมู่บ้านอีสาน และความรับผิดชอบต่อลูกเลี้ยงที่เกิดจากอดีตสามีที่เป็นคนไทยทำให้เกิดความซาบซึ้งในน้ำใจของสามีฝรั่ง ก่อให้เกิดเป็นความรักในเชิงเพื่อนคู่ชีวิตที่เข้าใจกันและกัน พิจารณาเห็นถึงความดีของกันและกันมากกว่าเป็นความรักแบบวูบวาบฉาบฉวยอย่างสมัยที่เป็นสาววัยรุ่น นอกจากนี้กลุ่มภรรยาฝรั่งก็มีความรู้สึกที่สามีฝรั่งมาช่วยเติมเต็มในสิ่งที่ตนเองหาไม่ได้ในสังคมไทยในหลายเรื่อง เช่น หลักประกันทางด้านเศรษฐกิจสังคม รวมทั้งการเปิดมิติมุมมองใหม่ๆ ในเรื่องเพศสภาพ การแต่งงาน และเพศวิถี ซึ่งจะได้อธิบายในส่วนเนื้อหาที่เกี่ยวข้องต่อไป

เมื่อคนตะวันออกพบคนตะวันตก

ผู้วิจัยเห็นด้วยกับวิลเลียม เคลาสเนอร์ (The Nation, Jun 24, 2004) ว่า การมองประเด็นเรื่องการแต่งงานข้ามชาติของหญิงไทยกับชายชาวตะวันตกถ้าหากพิจารณาให้เข้าใจในบริบทของการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของคนที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมและปรัชญาการดำเนินชีวิตที่แตกต่างหลากหลายและการเรียนรู้ปรับตัวที่จะอยู่ร่วมกันน่าจะเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์และสร้างสรรค์มากกว่าการพิจารณาผู้หญิงไทยในมิติของการเป็นสินค้าทางเศรษฐกิจที่จะนำรายได้เงินตราต่างประเทศมาสู่ประเทศไทยดังที่สื่อมวลชนหรือหน่วยราชการบางแห่งนำเสนอในลักษณะเช่นนั้นจุดเน้นของการศึกษาจึงควรที่จะมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเรื่องผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชาติมาสู่การทำความเข้าใจเรื่องราวจากประสบการณ์ชีวิตจริงของพวกเขาในด้านอารมณ์ความรู้สึก จินตนาการ การให้คุณค่า พฤติกรรม และการดำเนินชีวิตร่วมกันของคู่สามีภรรยาที่แต่งงานข้ามวัฒนธรรมเพื่อเป็นบทเรียนและได้เข้าใจเรื่องราวทางวัฒนธรรมที่แสดงออกในวิถีชีวิตของผู้คนข้ามวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้นในโลกสมัยใหม่ เนื้อหาในส่วนต่อไปนี้ ผู้วิจัยจะขอนำเสนอ กรณีตัวอย่าง

จำนวนหนึ่งเป็นเรื่องเล่าที่มาจากประสบการณ์ชีวิตของภรรยาฝรั่งเหล่านี้ที่ไปใช้ชีวิตในดินแดนซีกโลกตะวันตกผ่านการแต่งงานข้ามวัฒนธรรม

ชบามาจากหมู่บ้านแห่งหนึ่งในจังหวัดขอนแก่น เธอแต่งงานกับชาวเยอรมันและติดตามสามีไปอยู่ที่เยอรมันได้ 4 ปีแล้ว ขณะนี้กลับมาเยี่ยมพ่อแม่พี่น้องและดูแลการสร้างบ้านที่บ้านเกิดในหมู่บ้านเป็นการชั่วคราว ออม แม่นาง และตามาจากหมู่บ้านร้อยเอ็ด ออมแต่งงานกับคนเชื้อสายเยอรมันในสวีตเซอร์แลนด์และอยู่ร่วมกันมาประมาณ 12 ปี แม่นางแต่งงานกับชายชาวสวิสและอยู่ร่วมกันมา 22 ปี ส่วนตา ไมโซคคืออย่างคนอื่นๆ เธอหย่าขาดจากสามีชาวสวิสหลังจากแต่งงานกันได้ไม่นานนัก เนื่องจากเขายังชอบมีความสัมพันธ์กับผู้หญิงอื่นและดื่มเหล้าเมามาเรื่อยๆ หลังการแต่งงานแล้ว ดังนั้นเธอจึงตัดสินใจหย่าขาดจากเขา ปัจจุบันเธอครองตัวเป็นโสดและประกอบอาชีพเป็นพนักงานขายของที่ห้างสรรพสินค้าแห่งหนึ่งในประเทศสวีตเซอร์แลนด์ รายสุดท้าย รัชต์ สาวจากหมู่บ้านแห่งหนึ่งในศรีสะเกษ แต่งงานกับทอม ชาวต่างชาติ เป็นเวลา 4 ปี รัชต์มีลูกติดมาจากสามีคนไทยที่เสียชีวิตไปแล้ว 1 คน ตั้งแต่เด็กอายุได้ไม่ถึง 1 ปี และทอมช่วยทำหน้าที่ดูแลเด็กเรื่อยมาจนปัจจุบันนี้เด็กกำลังเข้าเรียนชั้นอนุบาล

ประสบการณ์ชีวิตจากกรณีตัวอย่างเป็นภาพสะท้อนที่ดีต่อความพยายามที่จะเรียนรู้และปรับตัวเข้าหากันเพื่อสร้างชีวิตครอบครัวที่เป็นสุข หลายๆ คู่ที่ประสบความสำเร็จต้องอาศัยความเข้าใจ ความอดทน เพื่อที่จะแปรสภาพความแตกต่างทางวัฒนธรรมและปรัชญาในการดำเนินชีวิตไปสู่จุดที่ยอมรับกันได้ และบางคู่ก็อาจจะไม่ประสบความสำเร็จเลยแม้ว่าได้พยายามแล้วก็ตามที

ชบาเล่าว่า

“เหมือนๆ กับผู้หญิงคนอื่นๆ จากหมู่บ้านภาคอีสานที่เลือกแต่งงานกับฝรั่งฉันมาจากครอบครัวยากจน ทำอะไรก็ไม่สำเร็จ ไปหารับจ้างลงกรุงเทพฯ ตั้งหลายรอบก็ไม่ดีขึ้นเพื่อนคนหนึ่งเลยชักชวนไปขายผลไม้รถเข็นที่ภูเก็ตฉันไม่กล้าไปทำงานแบบนั้นหรอก ฉันกลัวการนอนกับผู้ชายมากหน้าหลายตา ฉันคิดว่าพวกส่ำสอนนี่ประเดี๋ยวมันสิดิตเอดส์ ที่ภูเก็ต ฉันได้เจอกับผัวฝรั่งคนนี้แหละ เพ็นมาซื้อผลไม้กินเป็นประจำแล้วก็มาชวนพูดคุยนั่นนี่ บางทีก็มีล้ามมาด้วยเป็น

คนไทยที่เป็นแฟนของลูกชายเพื่อน รู้จักกันที่ภูเก็ตได้อาทิตย์กว่าๆ เพื่อนก็ชวนให้ไปทดลองอยู่ด้วยกันที่ประเทศเยอรมัน 3 เดือน ฉันก็กลัวนะ ไม่ใช่ไม่กลัว เพราะไม่เคยขึ้นเครื่องบิน อะไรก็ไม่รู้จัก พาสปอร์ตวีซ่าเกิดมาก็เพิ่งได้ยินตอนแฟนฝรั่งถามว่ามีไหม ภาษาของเขาก็บໍได้ อันใดก็ถูกใจ กลัวไปหมด แต่ก็อยากมีชีวิตที่ดีกว่าเดิม ฉันเคยแต่งงานกับคนไทยมาแล้ว เราหย่ากัน ลูกอยู่กับฉัน พ่อฉันไม่เคยมาเหลียวแลเดี๋ยวนี้ลูกเป็นหนุ่มแล้ว ส่วนผัวฝรั่ง เมียเพิ่นตาย เพิ่นเลยเหงาลูกชายเลยพามาเที่ยวภูเก็ตมาหาเมียไทยให้ ตัวลูกชายเขาเองก็มีภรรยาเป็นคนไทย ปีนี้นั้นอายุ 43 ปี ผัวฝรั่งฉันอายุแก่กว่าฉัน 17 ปี ตอนนั้นเราแต่งงานกันได้ 4 ปีแล้ว

แรกๆ ฉันไม่ไ้รักเขาหรอก เพราะวัยเราห่างกันมาก แต่ทำทางเขาชอบฉันมาก ชีวิตช่วงทดลองอยู่ด้วยกันใหม่ๆ ที่เยอรมันทรมาณมาก เพราะพูดกันไม่ได้ ต้องใช้ภาษามือ ใช้ท่าทาง ซี้ๆ เอา แต่ว่าเราต่างก็อดทน เขาก็พยายามสอนคำง่ายๆ ให้ฉัน พยายามพูดซ้ำๆ พาขึ้นรถเมล์ ขึ้นรถใต้ดิน พาไปตลาด พาไปโปรเซสซี พาไปวัดไทยให้รู้จักเพื่อนคนไทยที่มาจากภาคอีสาน หลังแต่งงานแล้วเขาส่งฉันไปเรียนภาษาเยอรมันเกือบ 2 ปี ก็ทำให้ ภาษาดีขึ้นมาก ทำให้ฉันช่วยเหลือตัวเองได้มากขึ้น

นอกจากนี้ก็เป็นเรื่องการสังคมของพวกเพิ่น ฉันเป็นเวลาไปงานปาร์ตี้ของเขา เขาคุยอะไรกันที่ฉันไม่มีความรู้ ไม่มีประสบการณ์ มันไม่เหมือนเวลาเข้ากลุ่มกับคนอีสานบ้านเฮารู้สึกดีกว่า สบายใจกว่า คุยกันลึกลง ได้มากกว่า สังคมเขาชอบทักทายคุยกันตลอดเวลา แต่ฉันก็รู้ว่าจะคุยอะไรกับเขา พิธี ประเพณีอะไรของเขาค้นก็ไม่รู้เรื่อง โชคดีที่ลูกชายเขาโตหมดแล้ว ก็เลยไม่ต้องทำอะไรมาก อากาศหนาวเย็นมากในช่วงฤดูหนาว ต้องใส่เสื้อผ้าหนาๆ และอยู่ในที่อพาร์ทเมนต์ปิดๆ ฉันไม่ค่อยชอบสภาพแบบนั้น คิดถึงบ้านเราที่มีแสงแดดอุ่นๆ มีข้าว มีนา มีทุ่งกว้างๆ

เวลาฉันไปวัด เพิ่นก็ไม่ขัดข้อง เพิ่นก็พาไปส่ง ไปฟังด้วย ไปร่วมงานด้วย เวลาเพิ่นไปโบสถ์ฉันก็ไปด้วยบางครั้ง ไปสังเกตดูว่าเขาทำอะไรกัน อยู่ที่เยอรมันคนอีสานก็มักรวมตัวกัน มีเวลาก็นัดมากินข้าว กินอาหารอีสานกัน ผู้นั้นเฮ็ดอาหารแนวนั้น ผู้นี้เฮ็ดอาหารแนวนี้อามาสูกันกิน เว้ากันเป็นภาษาอีสาน

แซวกันม่วนขนาด เวลาวัดไทยมีงานพวกเราก็ก็นไปร่วม ไปงานบุญตาม ประเพณี เช่น สงกรานต์ ลอยกระทง ยามมีกลิ่นผ้าป่าพวกเราก็ก็นหาเงินช่วยกันทำบุญช่วย วัดกันไม่เคยขาด เวลาจินตหรา พูลลาภ มาเปิดแสดงคอนเสิร์ตหมอลำ ที่เมือง ที่เราอยู่นั้น พวกฉันดีใจหลาย พวกนี้ซื้อตั๋วดูเสียแพงเท่าไรก็ไม่ว่า มันเป็นความสุข เล็กๆ น้อยๆ ของพวกเรา

อยู่ที่เยอรมัน ฉันกับสามีก็ไม่มีรายได้มากนัก สามีกินเงินบำนาญพออยู่ได้ ไม่มากนัก เอาเงินบำนาญมาเป็นค่าใช้จ่ายในครอบครัว ฉันอยากส่งเงินมาช่วย พ่อแม่ทางบ้านที่อีสานจึงได้ไปขอสามีหางานพิเศษทำ ฉันได้ทำงานเป็นแม่บ้าน ทำความสะอาดที่ร้านคลินิกแพทย์แห่งหนึ่งทำครั้งวันเดือนหนึ่งก็มียาได้ประมาณ 2 หมื่นบาท ก็ส่งมาให้ทางบ้านใช้จ่าย เป็นค่าเลี้ยงดูลูกชายฉันที่อยู่เมืองไทย ฉันพยายามเก็บเงินปลูกบ้านอยู่ใกล้ๆ กับบ้านพ่อแม่ในหมู่บ้าน ลัก 3-4 แสน ก็พอ ไม่มีเงินมากก็ทำแต่พอตัว ในบ้านปลายฉันอยากกลับมาอยู่ที่หมู่บ้าน อยู่กับพี่กับน้อง ฉันคิดถึงบ้านเรา

ผัวฝรั่งก็เป็นคนดี เพ็นเอาใจใส่ฉันดี ฉันสงสารเพ็น เพ็นบ่มีผู้ดูแล เป็น คนแก่เหงๆ พี่น้องทางนี้เขาไม่ค่อยไปมาหากัน ต่างคนต่างอยู่ ถ้าไม่มีฉัน เพ็นเสียใจจังใด ฉันยังคิดสงสัย ทุกวันฉันเตรียมอาหารให้เพ็น ฉันเฝ้าอาหารฝรั่ง ได้แล้ว เพ็นกินง่าย ๆ ไม่ยุ่งยาก ฉันดูแลเรื่องเสื้อผ้า เฝ้างานบ้าน ดูแลในชีวิต ประจำวันของเพ็น บางครั้งเพ็นก็มาช่วยงานบ้านถ้าเห็นฉันยุ่งมาก เช่นเอาเสื้อผ้า ไปใส่ตู้ซักผ้า ช่วยทำครัว ผัวฝรั่งเพ็นดีมาก เปิดอนาคตใหม่ให้ฉัน เฝ้าให้ฉันมี หลักประกันในชีวิต ทำให้ฉันช่วยเหลือครอบครัวพ่อแม่พี่น้องลูกฉันได้มากขึ้น กว่าเก่า ฉันก็ซาบซึ้งในน้ำใจของเพ็น เดี๋ยวนี้ก็รู้สึกดีขึ้น รักเพ็น เพ็นดีหลาย แต่ก็แต่ก่อนก็รู้สึกเฉยๆ ชีวิตฉันที่เมืองเยอรมันก็เรียบๆ เรียบๆ บ่ค่อยมีอื๋อหยัง ตื่นเต้นนอกจากตอนไปงานบุญ หรือตอนได้เจอเพื่อนฝูงคนอีสานด้วยกัน ไปกิน ข้าวกัน ไปฟังหมอลำจินตหราด้วยกัน มันจึงม่วน

ออมเล่าว่า

“ฉันไปหาภินที่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ โดยการเดินร่ำเป็นสาวอะโกโก้ตามบาร์ หมุนเวียนไปตามบาร์ต่างๆ ที่ในเมืองนั้น ตอนที่ไปใหม่ๆ อายุเพิ่งได้ 20 ปี

ไปเพราะเห็นคนอื่นในหมู่บ้านไปแล้วเขาประสบความสำเร็จกัน ก็อยากได้ดีเหมือนเขาบ้าง จ้างคนรู้จักกันที่อุตรให้เขาเป็นนายหน้าจัดการทุกอย่างให้ ก็ต้องจ่ายค่านายหน้าด้วย ก่อนไปเมืองนอกเคยแต่งงานกับสามีคนไทย แต่หย่ากัน มีลูกชายด้วยกัน 1 คน ฉันเป็นคนดูแลลูก อดีตสามีก็ไม่ค่อยได้มารับผิดชอบอะไร พอฉันไปเมืองนอกก็ฝากให้แม่ที่หมู่บ้านดูแลลูกชายให้ด้วย ฉันส่งเงินมาให้ใช้ ตอนนี้ลูกชายอายุได้ 15 ปีแล้ว กลับมาเยี่ยมบ้านเที่ยวนี้ว่าจะมารับลูกชายไปอยู่ที่สวิตเซอร์แลนด์ด้วย อยากให้เขาเรียนต่อสูงๆ จะได้ทำงานดีๆ สบายๆ

หลังจาก 2 ปีในสวิตเซอร์แลนด์ ฉันได้พบกับสามีคนปัจจุบันที่ไนท์คลับ เขามาเที่ยว เขามาชอบฉัน หลังจากคบกันได้ระยะหนึ่งเราก็ก่แต่งงานกัน และฉันก็เลิกทำงานที่บาร์ ที่ไนท์คลับ หันมาทำหน้าที่เป็นแม่บ้านให้สามีของฉันอย่างเดียว เขาชื่อ คอร์นี อายุได้ 50 ปีในปีนี้มีอาชีพเป็นพนักงานดับเพลิง อายุเขาแก่กว่าฉัน 10 ปี ขณะนี้เรามีลูกอ่อนอายุ 10 เดือนด้วยกัน ชีวิตแต่งงานก็ราบรื่นดี คอร์นี เขาสนใจวัฒนธรรมอีสาน พยายามเรียนพูดภาษาอีสาน เขาชอบหมู่บ้านอีสาน อยู่เมืองนอก เขาก็ช่วยทำงานบ้าน ช่วยเลี้ยงลูกเวลาฉันยุ่งๆ เรื่องเงินคอร์นีรับผิดชอบในครอบครัวเป็นหลักเขาให้ค่าใช้จ่ายตายตัวประจำเดือน ถ้าหากต้องการสิ่งใดเป็นพิเศษต้องคุยกันเป็นกรณีๆ ไป เขาไม่ได้มีเงินให้ใช้ฟุ่มเฟือย ฉันอยากส่งเงินกลับบ้านก็เลยเปิดร้านขายเบียร์เล็กๆ ของตัวเองที่นั่น ก็ไม่รู้จะทำอาชีพอะไร มีแต่ประสบการณ์อยู่กับร้านผับ เหล้า เบียร์ ตอนนี้ฉันมีลูกอ่อนเลยอาศัยพาน้องสาวไปช่วยทำงานดูแลร้านขายเบียร์อยู่ที่สวิตเซอร์แลนด์ รายได้ก็เอามาช่วยเหลือจุนเจือค่าใช้จ่ายในครอบครัวที่นี่และครอบครัวพ่อแม่ที่ในหมู่บ้าน”

ตา ปัจจุบันอายุ 28 ปี ขณะนี้ทำงานเป็นพนักงานขายของที่ห้างสรรพสินค้าแห่งหนึ่งในประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ตาเดินทางไปที่ประเทศนี้โดยการจัดการของญาติคนหนึ่งที่อยู่กาฬสินธุ์ที่ไปตั้งหลักปักฐานทำมาหากินอยู่ที่นั่นแล้ว เธอเริ่มต้นงาน เป็นสาวเสิร์ฟในร้านอาหาร และต่อมาเป็นพนักงานขายของ ตาเป็นสาวโสดไม่เคยแต่งงานมาก่อน เธอพบรักกับหนุ่มชาวสวิสและตกลงแต่งงานกับเขา แต่โชคไม่ดีเหมือนคนอื่นๆ สามีของตาเป็นคนเจ้าชู้ มีความสัมพันธ์กับผู้หญิงมากหน้า

หลายตาแม้ภายหลังการแต่งงาน และชอบดื่มเหล้าเมามาย ตาทนทุกข์ทรมานกับการแต่งงานอยู่ระยะหนึ่งจึงตัดสินใจขอหย่าขาดจากสามี หลังจากนั้น ตาก็ครองความเป็นโสดเรื่อยมา ปัจจุบันตายังทำงานเป็นพนักงานขายของและส่งเงินมาให้พ่อแม่ใช้เป็นระยะๆ

รัชต์ อายุ 33 ปี แต่งงานกับทอม ชาวต่างชาติ อายุ 58 ปี มาได้ 4 ปีแล้ว ทอมเกษียณอายุแล้ว และอาศัยเงินบำนาญในการดำรงชีพ ก่อนเกษียณ ทอมเคยเป็นเจ้าของธุรกิจติดตั้งระบบท้อฮีตเตอร์ (ระบบทำความร้อน) ในบ้านเรือน ทั้ง 2 คนได้เล่าประสบการณ์การใช้ชีวิตแต่งงานข้ามวัฒนธรรมดังนี้: ก่อนหน้าที่ทอมจะแต่งงานกับรัชต์ เขาเคยถูกผู้หญิงจากหนองคายหลอกแต่งงานซ้อน โดยเขามีสามีเป็นชาวเยอรมันแล้วแต่ก็ยังมาหลอกแต่งงานกับทอม และเขาเสียเงินมากมายให้ผู้หญิงคนนี้ไปซื้อบ้านและรถยนต์ ภายหลังเมื่อความจริงถูกเปิดเผย ทอมก็ตัดขาดกับผู้หญิงคนนี้โดยเด็ดขาด ต่อมาเขาได้พบรัชต์ ซึ่งในขณะนั้นเป็นแม่หม้ายลูกอ่อนอายุได้ 3-4 เดือน สามีคนไทยของเธอเสียชีวิตด้วยโรคมะเร็ง พ่อแม่ของสามีที่อุตรธานีจึงขับไล่เธอและลูกออกจากบ้านเนื่องจากเกรงว่าจะเป็นภาระในการเลี้ยงดู รัชต์กับลูกอ่อนแบเบาะจึงพากันเดินทางกลับขอนแก่น ไปตายเอาดาบหน้า รัชต์รับจ้างซักเสื้อผ้าเลี้ยงลูก และเป็นโอกาสให้ได้พบทอมเนื่องจากพักอาศัยในหอพักซอยเดียวกัน และทอมได้นำเสื้อผ้ามาร้างรัชต์ซัก ในที่สุดหลังจากดูใจกันอยู่นาน จนเห็นถึงความซื่อสัตย์ ความขยัน ความประหยัด และความรับผิดชอบต่อลูกของรัชต์ ทอมเลยตัดสินใจขอแต่งงานด้วย ทอมเห็นว่า การแต่งงานกับรัชต์เป็นสิ่งที่ดีในชีวิตของเขา เพราะรัชต์ได้เสียสละชีวิตที่เพิ่งเริ่มในวัยสาวเพียงอายุ 29 ปี เมื่อมาแต่งงานกับเขา และดูแลทุกข์สุขในชีวิตประจำวันเขาเป็นอย่างดีจนถึงทุกวันนี้ เขารู้สึกเป็นหนี้บุญคุณเธอ เขามีความสุขมาก ในขณะที่รัชต์ก็รู้สึกดีกับทอมที่ช่วยเติมเต็มในสิ่งที่ขาดหายไปในชีวิตเธอหลังจากที่สามีเดิมเสียชีวิตไปอย่างกะทันหัน

จากประสบการณ์การใช้ชีวิตร่วมกัน ทอมมีข้อสังเกตเกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรมไทยบางประการ ดังนี้:

1. สังคมไทยขาดหลักประกันให้กับกลุ่มผู้หญิงที่สามีตายหรือหย่าร้างและต้องรับภาระดูแลบุตรธิดาแต่เพียงลำพัง สิ่งนี้กลายเป็นแรงผลักดันให้ผู้หญิงจากหมู่บ้านชนบทในอีสานหลายคนต้องเลือกแต่งงานกับชายชาวตะวันตก ด้วยความหวังว่าเขาจะเป็นหลักประกันทางสังคมให้ครอบครัวได้

2. ในขณะที่รัฐบาลไทยตระหนักถึงการมีส่วนร่วมประกอบที่สำคัญของชายชาวตะวันตกในธุรกิจการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจระดับหมู่บ้านอีสานและภาคอื่นๆ แต่รัฐบาลไทยยังไม่มียุทธศาสตร์ที่เอื้ออำนวยความสะดวกในเรื่องการต่ออายุวีซ่าของชาวต่างประเทศที่มีภรรยาเป็นคนไทย ไม่ว่าบุคคลคนนั้นจะอาศัยอยู่ในประเทศไทยนานแค่ไหน พูด อ่าน หรือเขียนภาษาไทยได้ดีเพียงไร รัฐบาลไทยกลัวว่ากลุ่มคนสูงอายุเหล่านี้จะเป็นภาระของรัฐบาลไทยในการดูแล ซึ่งทอมคิดว่าเป็นความล้มเหลวทางสังคมที่ไม่เสมอภาคกัน

3. ทอมคิดว่าเมื่ออยู่ในกรุงโรมก็ต้องทำแบบชาวโรมัน ดังนั้นเขาจึงไม่มีปัญหาในการปรับตัวกับวัฒนธรรมอีสาน เขาเข้าใจดีว่าว่ารัชตีในฐานะที่เป็นลูกสาวในวัฒนธรรมไทยลาวมีภาระหน้าที่ต่อการเลี้ยงดูพ่อแม่และช่วยเหลือพี่น้องที่ยากจนในหมู่บ้าน ทอมไม่มีปัญหาอะไร เขายินดีช่วยในลักษณะที่ทำให้คนพึ่งตนเองได้โดยจะไม่มีเงินไปอย่างไม่มีเงื่อนไข เช่น มีกรณีที่น่าทึ่งของครอบครัวพ่อแม่รัชตีติดจำนอง ทอมยินดีไปไถ่ที่นาคืนเพื่อให้พ่อแม่พี่น้องของรัชตีได้ทำมาหากินต่อไป แต่ชื่อเจ้าของนาเปลี่ยนมาเป็นชื่อของรัชตี เมื่อเป็นดังนี้ก็จะไม่มีการนำที่นาไปจำนองอีก และถ้าหากครอบครัวพ่อแม่รัชตีหาเงินค่าไถ่มาคืนให้ทอมได้ชื่อโน้มน้าวที่นา ก็จะเปลี่ยนกลับไปเป็นของคนนั้น ทอมคิดว่า การช่วยเหลือครอบครัวเดิมของรัชตีเป็นเรื่องทางวัฒนธรรมที่ดีในเรื่องของความเป็นลูกกตัญญูแต่การช่วยเหลือต้องมีขอบเขตและเงื่อนไขมิฉะนั้นจะไม่ทำให้เกิดการพึ่งตนเองของครอบครัวพ่อแม่พี่น้องรัชตีได้อย่างแท้จริง

สำหรับรัชตี เธอรู้สึกว่าได้เรียนรู้สิ่งที่ได้จากวัฒนธรรมตะวันตกผ่านการคิดและการปฏิบัติของสามีเธอหลายเรื่อง ทอมเป็นคนเปิดเผย ตรงไปตรงมา กล้าเผชิญหน้ากับปัญหาและความขัดแย้งต้องการเหตุผลในการคิดและตัดสินใจต้องการการวางแผนที่เป็นระบบล่วงหน้าในการดำเนินชีวิต ในขณะที่รัชตีเก็บเงียบ ขี้อาย

ไม่กล้าแสดงออก และทำงานแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเป็นเรื่องๆ ไป การมาใช้ชีวิต คู่กันทำให้รัชต์เรียนรู้ที่จะปรับการคิดและการดำเนินชีวิตประจำวันหลายเรื่องที่เขา ได้เรียนรู้จากทอม หลายปีที่ผ่านมา เธอเริ่มมีความกล้าและมั่นใจในการคิดและเสนอ เหตุผลออกมามากขึ้น ขณะนี้รัชต์ได้รับความช่วยเหลือเป็นเงินจำนวนหนึ่งจากทอม ทำให้สามารถเช่าพื้นที่เปิดร้านขายรองเท้าเล็กๆ ในห้างสรรพสินค้าแห่งหนึ่งที่ ขอนแก่น มีรายได้ดีพอควร รัชต์ภูมิใจที่สามารถพึ่งตนเองได้ และยังสามารถเก็บ รายได้ส่วนนี้เป็นเงินสำหรับการศึกษาลูกไว้ได้ในอนาคต รัชต์คิดว่าการแต่งงาน กับทอมช่วยให้เธอได้ทำหน้าที่แม่ที่ดีของลูกเธอ และทำหน้าที่ลูกที่ดีต่อพ่อแม่ ของเธอที่หมู่บ้านที่ศรีสะเกษได้เต็มที่ ในขณะที่ทอมก็เรียนรู้จักวัฒนธรรมไทยลาว จากภูมิภาคอีสานมากขึ้นในเรื่องความผูกพันกับพี่น้อง เครือญาติ และความเป็น ชุมชนโดยรวม ทอมเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดีของการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เนื่องจาก รัฐบาลไทยยังไม่สามารถให้หลักประกันทางสังคมแก่ชีวิตคนกลุ่มนี้ได้ ระบบ ครอบครัวยุคใหม่ จึงยังเป็นสิ่งจำเป็นในสังคมไทย

ท้องถิ่นอยู่ในโลกและโลกอยู่ในท้องถิ่น : วัฒนธรรมลูกผสม

เนื้อหาในส่วนต่อไปนี้เป็นความพยายามในการเชื่อมโยงข้อมูลที่ค้นพบจาก การรวบรวมข้อมูลสนามและข้อมูลมือสองกับการวิเคราะห์โดยประยุกต์ใช้แนวคิด ทฤษฎีตามที่ได้เสนอไว้ในตอนต้น

การดำรงอยู่ของความเป็นท้องถิ่นในกระแสโลกาภิวัตน์ : ความสัมพันธ์กับ ครอบครัวยุคใหม่และชุมชนบ้านเกิด

จากสมมุติฐานเดิมที่เชื่อว่า เมื่อวัฒนธรรมใหญ่และย่อยมามีปฏิสัมพันธ์กัน การดำรงอยู่ของวัฒนธรรมย่อยเป็นไปได้ยาก เนื่องจากวัฒนธรรมย่อยไม่สามารถ สถาปนาสถานะของการนำในทางวัฒนธรรมในสังคมได้ ในกรณีของเรื่องภรรยา ฝรั่งเศสไปใช้ชีวิตในสังคมที่มีวัฒนธรรมตะวันตกเป็นกระแสหลัก ผู้วิจัยกลับพบว่า วัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นในเรื่องสำนึกของความเป็นลูกกตัญญู สำนึกของความ

เป็นแม่ที่ดี และสำนึกของความเป็นชุมชนท้องถิ่น เช่นความผูกพันกับพี่น้องครอบครัว เครือญาติ เพื่อนบ้านและชุมชนของผู้หญิงจากหมู่บ้านชนบทภาคอีสานที่เป็นภรรยาฝรั่งกลับไม่ได้ถูกกลืนกลาย หากแต่การมีปฏิสัมพันธ์กับวัฒนธรรมตะวันตกกลับทำให้สำนึกเหล่านี้ถูกตอกย้ำและทำให้เด่นชัดขึ้น จากเรื่องเล่าต่างๆ ที่มาจากการถ่ายทอดประสบการณ์การแต่งงานข้ามชาติกับชายชาวตะวันตกของผู้หญิงจากหมู่บ้านภาคอีสานพบว่า แรงผลักดันด้านจริยธรรมต่อครอบครัวเป็นหัวใจสำคัญของการเลือกใช้ชีวิตในเส้นทางนี้ ภรรยาฝรั่งส่วนใหญ่ คือลูกกตัญญูทำหน้าที่เป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ที่ยากจนในหมู่บ้าน พวกเธอยังคงผูกพันกับครอบครัวเดิมในชุมชนหมู่บ้านช่วยเหลือพ่อแม่พี่น้องที่ยากจนให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และยังคงทำหน้าที่เป็นแม่ที่ดีของลูกไม่ว่าผู้เป็นพ่อจะให้ความสนใจหรือไม่ก็ตาม ดังที่เราจะเห็นได้จากกรณีตัวอย่างจากแม่นาง ออม ชบา และ รัชต์

นอกจากนี้ บรรดาภรรยาฝรั่งยังมีบทบาทสำคัญในการทำบุญผ้าป่าและบุญกุศลด้วยการรวบรวมจตุปัจจัยมาถวายพระภิกษุสงฆ์ที่วัดในหมู่บ้านร้อยเอ็ดในแต่ละปี ถ้าปีใดทางวัดและชุมชนต้องการสร้างพระ หรือ ต่อเติมพระอุโบสถ หรืออื่นๆ พ่อกำนันก็จะมีจดหมายไปบอกบุญบรรดาภรรยาฝรั่งที่ประเทศสวีเดนหรือแลนด์ พวกเธอก็จะช่วยกันระดมทุนบางปีสามารถระดมทุนมาทำบุญที่วัดในหมู่บ้านได้ถึง 1 ล้านบาท ซึ่งหลายครั้งก็มีการแข่งขันกันอยู่เองว่าใครจะระดมทุนได้มากกว่าใครเนื่องจากเงินทุนได้กลายเป็นสัญญาณ (sign) ของความมีศักดิ์ศรีและความมีหน้าเป็นตาของพ่อแม่พี่น้องในแต่ละครัวเรือนไปแล้ว ภรรยาฝรั่งบางคนยังได้มอบเงินให้โรงเรียนประถมในหมู่บ้านเพื่อเป็นทุนการศึกษาของเด็กนักเรียนยากจน หรือจัดซื้ออุปกรณ์การศึกษาเพิ่มเติมให้โรงเรียนในหมู่บ้าน บางรายก็สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์สำนักงานให้องค์การบริหารส่วนตำบล และสำนักงานอำเภอในเขตพื้นที่ชุมชนตนเอง

ภรรยาฝรั่งยังมีบทบาทอย่างมากในการเป็นผู้สื่อสารด้านวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นภาคอีสานผ่านการแสดงออกในวิถีชีวิตประจำวันในซีกโลกตะวันตก เช่น การประพฤติปฏิบัติต่อสามีฝรั่ง การดูแลบ้านช่อง การรับผิดชอบต่อครอบครัวในด้านต่างๆ มีส่วนที่ทำให้เพื่อนๆ หรือญาติๆ ของสามีสนใจในตัวผู้หญิงและวัฒนธรรม

ชุมชนท้องถิ่นภาคอีสานมากขึ้น หลายคนได้เดินทางติดตามบรรดาภรรยาฝรั่งกลับมาเยี่ยมบ้านเกิดของพวกเขาที่หมู่บ้านภาคอีสานซึ่งมักจะตรงกับช่วงเทศกาลต่างๆ เช่นบุญสงกรานต์ บุญบั้งไฟ ทำให้ได้เห็นภาพลักษณะบางส่วนของวัฒนธรรมและได้รู้จักกับสาว ๆ ในหมู่บ้านซึ่งต่อมาหลายคนก็ได้พัฒนาความสัมพันธ์เป็นคู่ชีวิตกัน

การฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นในต่างแดนก็เป็นอีกลักษณะหนึ่งที่เราเห็นได้อย่างชัดเจนในหมู่ภรรยาฝรั่งที่อพยพข้ามพรมแดนมาอยู่ต่างประเทศ จากข้อมูลสนามพบว่า วัดไทยในต่างประเทศเช่น กรณีในประเทศสวีเดนได้กลายเป็นศูนย์กลางของการรวมตัวของคนไทยที่นั่น เป็นเวทีที่คนพลัดถิ่นจากบ้านเกิดทั้งหลายได้มีพื้นที่ทางสังคมที่จะแสดงออกถึงอัตลักษณ์ของตนเอง เช่น การร่วมทำกิจกรรมตามบุญประเพณีที่สะท้อนความเชื่อทางศาสนา การใช้ภาษาถิ่น การแต่งกาย การพ่อนรำ การเล่นดนตรี และทำอาหารพื้นบ้าน รวมทั้งการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของคนไทยจากภูมิภาคเดียวกันและโดยรวมในต่างแดน

จากรูปธรรมต่างๆ ที่ปรากฏในความสัมพันธ์ทางสังคมและการปฏิบัติในชีวิตประจำวันข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงการดำรงอยู่ของสำนักชุมชนในรูปแบบต่างๆ ที่ปรากฏในจินตนาการของกลุ่มภรรยาฝรั่ง กล่าวอีกนัยยะหนึ่งคือ ความเป็นชุมชนท้องถิ่นไม่ได้ถูกกลืนสลายหายไปในการแสวงหาพัฒนาชาติและโลกดังที่ Lefebvre (1991) ได้นำเสนอไว้แต่อย่างใด เพียงแต่ปรับเปลี่ยนรูปแบบในการแสดงออกให้เหมาะสมกับบริบทเฉพาะในแต่ละที่ แม้แต่ที่แฟลตดินแดง กรุงเทพฯ และที่สวีเดนชาวบ้านร้อยเอ็ดก็กล่าวกันอย่างสนุกๆ ว่า จะพหุหมู่บ้านร้อยเอ็ดที่ 2 และที่ 3 อยู่ด้วย

ผู้วิจัยเห็นว่า ถ้าหากเราพิจารณาประสบการณ์จากการปฏิบัติการในวิถีชีวิตประจำวันของผู้คนธรรมดาสามัญอย่างลึกซึ้ง เราจึงจะมองเห็นการปรากฏตัวของสำนักความเป็นชุมชนท้องถิ่นในความซับซ้อนทางวัฒนธรรมในการแสวงหาพัฒนาภูมิภาค ชาติ และโลก

การใช้พื้นที่: สื่อสะท้อนวัฒนธรรมผสมผสาน

ลักษณะความเป็นท้องถิ่นในโลกที่แสดงออกมายังปรากฏในเรื่องของการใช้พื้นที่ ภรรยาฝรั่งเศสส่วนใหญ่รับอิทธิพลการสร้างบ้านแบบสมัยใหม่จากวัฒนธรรมตะวันตก คือนิยมสร้างบ้านที่ก่ออิฐถือปูน เป็นอาคารสองชั้น มีห้องนอน ห้องน้ำ ห้องครัว และรั้วรอบขอบชิดแบบบ้านสมัยใหม่ แต่ผู้วิจัยสังเกตพบว่า การใช้พื้นที่ยังคงความเป็นวัฒนธรรมชุมชนอยู่มาก เช่น มีห้องครัวแบบฝรั่งเศสยังชอบทำครัวนอกบ้านด้วยเตาถ่านหรือฟืน (เนื่องจากการทำอาหารอีสานพื้นบ้านที่ต้องปิ้งย่างเหมาะที่จะทำกับครัวโล่ง กลิ่นจะได้ไม่อบอวลอยู่ในบ้าน) มีโต๊ะกินข้าวรวมในห้อง แต่ยังนิยมปูเสื่อนั่งรับประทานอาหารล้อมวงพูดคุยกันอย่างสนุกสนานแบบสไตล์ลูกทุ่งอีสานมากกว่าการนั่งรับประทานที่โต๊ะ และใช้มีดช้อน ส้อม หรือรับประทานจานเดียวเฉพาะตัวแบบวัฒนธรรมยุโรปตะวันตก

ในขณะเดียวกันการใช้พื้นที่บางเรื่องก็รับจากอิทธิพลวัฒนธรรมตะวันตกเช่น การใช้ห้องน้ำ สังเกตว่า ภรรยาฝรั่งเศสหลายคนพยายามส่งเสริมให้พ่อแม่ผู้ชราใช้ห้องน้ำสมัยใหม่แบบชักโครกที่ไม่มีพื้นเปียกแฉะเพื่อป้องกันไม่ให้ลื่นหกล้มในห้องน้ำซึ่งอาจเป็นอันตรายถึงแก่สุขภาพได้ ถ้าหกล้มและอวัยวะส่วนสำคัญของร่างกายถูกกระทบกระเทือนอย่างรุนแรง รวมทั้งการสร้างรั้วซึ่งผู้เฒ่าในหมู่บ้านร้อยเอ็ดเล่าให้ฟังว่า แต่เดิมในภาคอีสานมีการสร้างรั้วไม่บางด้านแบบไม่แน่นอนหาเพียงเพื่อป้องกันการรุกร้าของวัวควายเข้ามาในบริเวณพื้นที่อยู่อาศัยของตนเอง ผู้คนยังเดินข้ามไปมาหากันได้สะดวกโดยเฉพาะผู้ที่เป็ญาติอาศัยอยู่ในบริเวณที่ดินร่วมของปู่ย่าตายาย หรือพ่อแม่ แต่ในปัจจุบัน ผู้วิจัยสังเกตว่า แนวคิดในเรื่องรั้วบ้านสมัยใหม่ของแต่ละครอบครัวมีนัยยะที่สื่อถึงการกำหนดขอบเขตความเป็นเจ้าของที่ดินและทรัพย์สินที่อยู่อาศัย ใครจะเดินผ่านเข้ามาในบริเวณบ้านคนอื่นอย่างง่าย ๆ สบาย ๆ ไม่ต้องขออนุญาตอย่างในอดีตไม่ได้ ลักษณะการใช้พื้นที่และการจัดวางสิ่งของยังสะท้อนให้เห็นถึงสำนึกเกี่ยวกับความเป็นส่วนตัวเป็นปัจเจกของกลุ่มครัวเรือนภรรยาฝรั่งเศสที่กำลังค่อย ๆ ก่อรูปขึ้นเคียงคู่ไปกับสำนึกของการรวม หมู่ตามประเพณีดั้งเดิมของความเป็นชุมชนหมู่บ้าน

การต่อรองในเรื่องภาพลักษณ์ของชุมชนกับ เพศสภาพ และเพศวิถี¹¹

ผู้คนร่วมสมัยทุกวันนี้ได้เดินทางมาถึงยุคทันสมัยนิยมที่พลวัตของการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองเป็นไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งส่งผลให้ผู้คนเกิดการเคลื่อนย้ายอพยพข้ามพรมแดนกันอย่างมากมายมหาศาล การเคลื่อนย้ายของผู้คนส่งผลต่อการผลิตทางวัฒนธรรมที่ไม่สามารถยึดโยงกับพื้นที่ได้ และทำให้เกิดวัฒนธรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะลูกผสม ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น

ในช่วงของการทำวิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยสังเกตว่า บรรดาผู้นำและชาวบ้านที่พูดคุยด้วยหลายคนไม่ค่อยสบายใจนักถ้ามีการซักถามเกี่ยวกับเรื่องผู้หญิงในหมู่บ้านที่เลือกเส้นทางชีวิตด้วยการเป็นภรรยาฝรั่ง ความอึดอัดใจนี้มาจากเหตุผลหลายประการ ในด้านหนึ่ง ผู้หญิงที่เลือกแต่งงานกับสามีฝรั่งส่วนใหญ่เคยอพยพออกไปทำงานนอกหมู่บ้านในเขตกรุงเทพฯ หรือเมืองใหญ่ๆ เพื่อช่วยให้ครอบครัวอยู่รอดในทางเศรษฐกิจ ซึ่งตรงนี้ช่วยส่งเสริมบทบาทของพวกเธอในฐานะลูกที่ดี หรือลูกกตัญญูที่ทำงานเพื่อพ่อแม่และพี่น้องที่ยากจนที่บ้านให้เด่นชัดขึ้น แต่ในอีกด้านหนึ่งการที่ผู้หญิงกลุ่มนี้หลายคนตัดสินใจเลือกทำงานในสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจภาคบริการใช้ชีวิตในเมืองแบบที่มีภาพลักษณ์ของผู้หญิงสมัยใหม่ทำงานในบาร์ ผับ ในท์คลับ ร้านเสริมสวยบางประเภท ห้างร้านสรรพสินค้า หรือสถานเริงรมย์ต่างๆ ซึ่งเป็นสถานที่ที่อาจจะเกี่ยวข้องโดยตรงและโดยทางอ้อมกับการขายบริการทางเพศ (Van Esterik 1988) ความคลุมเคลือตรงนี้เป็นประเด็นที่ก่อให้เกิดความไม่สบายใจให้กับคนในชุมชน นอกจากนี้ ปรากฏการณ์ในเรื่องการเป็น “เมียฝรั่ง” ของผู้หญิงจากระดับหมู่บ้านในภูมิภาคอีสานยังไปกระตุ้น

¹¹ เพศสภาพในที่นี้มีความหมายสื่อถึงระบบหรือโครงสร้างความสัมพันธ์หญิงชายภายใต้สังคมวัฒนธรรมหนึ่งๆ รวมทั้งความเป็นหญิงและความเป็นชายที่ถูกกำหนดหรือสร้างโดยสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชนในแต่ละแห่ง ส่วนเพศวิถีผู้วิจัยใช้ตามนิยามที่เสนอโดย Jacobs and Roberts (1989) ว่าหมายถึงพฤติกรรมทางเพศ อารมณ์ ความคิด การปฏิบัติ และอัตลักษณ์ทางเพศที่ปัจเจกมีรสนิยมในแนวนั้น เช่น ไบเซ็กชวล (bisexual) โฮโมเซ็กชวล ((homosexual) หรือ เฮเทโรเซ็กชวล (heterosexual)

จินตนาการของผู้คนในเรื่อง “เมียเช่า” ของทหารอเมริกันในช่วงสงครามเวียดนาม¹² ทำให้ดูเหมือนว่าจะเป็นเรื่องที่ต้องเฝ้าระวังหรือประหลาดใจเหมือนกันทั้งๆที่เป็นคนละเรื่องกัน

ความคลุมเครือในเรื่องเพศสภาพ และเพศวิถีของผู้หญิงในหมู่บ้านมีผลต่อภาพลักษณ์ของชุมชน ทำให้ผู้นำชุมชนพยายามที่จะนำเสนอภาพลักษณ์ชุมชนอีกด้านหนึ่ง คือชุมชนศีลธรรม ผู้วิจัยสังเกตว่าในช่วงของการทำวิจัยภาคสนาม ผู้นำชุมชนและชาวบ้านทั่วๆ ไปยินดีมากถ้าคณะวิจัยไปร่วมในงานบุญประเพณีต่างๆ ของชุมชน ซึ่งสะท้อนลักษณะของชุมชนหมู่บ้านอีสานที่ยังยึดมั่นในศีลธรรม ชาวบ้านไม่ว่าจะเป็นชายหรือหญิงต่างมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา มีจิตใจเป็นบุญเป็นกุศล และให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่ออุปถัมภ์ศาสนา

---

¹² ในช่วงทศวรรษ 1950 จนถึงประมาณต้นๆทศวรรษ 1970 การแต่งงานของหญิงไทย (โดยเฉพาะผู้หญิงที่มาจากชนบท) กับชายฝรั่งชาวตะวันตกในสังคมไทยยังเป็นเรื่องที่ได้รับการดูถูกไม่ยอมรับคนในสังคมไทยทั่วไปมีแนวโน้มที่จะมองว่าผู้หญิงเหล่านี้เป็นผู้หญิงที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการขายบริการทางเพศมาก่อน ประเด็นนี้สะท้อนความเชื่อในเรื่องเพศวิถีของคนในสังคมไทยที่ให้คุณค่าแก่ผู้หญิงที่รักษาพรหมจารีหรือครองความสาวบริสุทธิ์ไว้ได้จนถึงวันแต่งงาน (อย่างน้อยสำหรับการแต่งงานครั้งแรกของผู้หญิงคนนั้น) สังคมไทยถือว่าเป็นกุลสตรี อย่างไรก็ตาม ค่านิยมในเรื่องนี้ก็ถูกท้าทายอย่างมากจากพฤติกรรมทางเพศของผู้คนร่วมสมัยในสังคมไทยปัจจุบัน

จากการวิจัยเกี่ยวกับโสเภณีในสังคมไทย เจฟฟรีย์ (Jeffrey 2002) รายงานว่า ในช่วงสงครามเวียดนามที่เริ่มขึ้นในช่วงปลายทศวรรษ 1960 ถึงต้นทศวรรษ 1970 มีฐานทัพของทหารอเมริกันมาประจำการในประเทศไทยหลายแห่งซึ่งมีส่วนอย่างมากที่ช่วยให้ธุรกิจด้านการขายบริการทางเพศในสังคมไทยขยายตัวอย่างกว้างขวาง ผู้หญิงจากหมู่บ้านชนบทยากจนหลายแห่งโดยเฉพาะจากภาคอีสานและภาคเหนือพากันอพยพเข้ามาทำงานในแหล่งบันเทิงเรียมย์ที่ให้บริการแก่ทหารเหล่านี้ บางคนก็กลายเป็นเมียเช่าของทหารอเมริกัน กิจกรรมประเภทรุ่งเรืองมากในช่วงปลายทศวรรษ 1960 และเมื่อฐานทัพอเมริกันถอนตัวออกจากประเทศไทยในช่วงต้นทศวรรษ 1970 ธุรกิจการขายบริการทางเพศก็ไม่ค่อยได้ดูลง กลับได้รับการสานต่อโดยธุรกิจการท่องเที่ยวของประเทศไทยตั้งแต่ทศวรรษ 1980 เรื่อยมา อย่างไรก็ตาม เจฟฟรีย์เห็นว่า สังคมไทยมีลักษณะขัดแย้งในตัวเองในประเด็นเรื่องโสเภณี ในแง่หนึ่งสังคมไทยรังเกียจและประนามผู้หญิงที่ทำมาหากินโดยการมีอาชีพเป็นโสเภณี ว่ามีพฤติกรรมและการใช้ชีวิตที่บ่อนทำลายวัฒนธรรมและศีลธรรมอันดีงามของชาติ แต่อีกด้านหนึ่งสังคมไทยกลับพึ่งพารายได้มหาศาลอันเกิดจากธุรกิจการให้บริการทางเพศของหญิงโสเภณีที่แฝงอยู่ในเรื่องการท่องเที่ยวอันเป็นนโยบายของภาครัฐส่งเสริมอย่างมากเพื่อนำเงินตราต่างประเทศเข้าประเทศไทย

พ่อกำนันเองก็มักชี้แจงให้ผู้วิจัยฟังอยู่บ่อยๆ ว่ารู้สึกไม่สบายใจที่ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์บางฉบับเอาภาพผู้หญิงในหมู่บ้านไปตีพิมพ์และข้างหลังภาพผู้หญิงเป็นภาพย่านพัฒนาพงษ์ในกรุงเทพฯ ซึ่งมีนัยยะสื่อไปในทางที่ทำความเสียหายให้กับผู้หญิงที่นี่ และชื่อเสียงของหมู่บ้าน ผู้หญิงที่หมู่บ้านร้อยเอ็ดส่วนใหญ่ที่เลือกแต่งงานกับคนต่างประเทศเป็นคนดี เป็นลูกกตัญญู เป็นคนใจบุญ เป็นผู้ช่วยเหลือครอบครัวที่ยากจนของตนเองให้มีโอกาสที่จะมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น พวกเธอยังเป็นพุทธศาสนิกที่ดี นำบุญผ้าป่า บุญกุญมาทอดที่วัดในหมู่บ้านเป็นประจำไม่เคยขาด กิจกรรมงานสำคัญของชุมชนก็ให้การช่วยเหลือสนับสนุนมาโดยตลอดถ้าทางชุมชนขอความร่วมมือ

ผู้นำชุมชนคนหนึ่งเล่าอย่างติดตลกว่า ผู้หญิงหมู่บ้านนี้หน้าตาไม่สวยตัวก็คล้ำคงไม่สามารถที่จะไปทำมาหากินในธุรกิจทางเพศได้อย่างดีก็เป็นได้แต่คนทำความสะอาดในสถานบริการบันเทิงเจริญแถวห้วยขวาง ดินแดง ผู้เฒ่าในชุมชนย่ำว่า ผู้หญิงส่วนใหญ่ในหมู่บ้านนี้เป็นคนดี ประกอบอาชีพโดยสุจริตและต้องการช่วยเหลือพ่อแม่พี่น้องที่ยากจน เมื่อเรียนจบแล้วก็ไปต่างประเทศ ได้แต่งงานกับสามีดี ก็เลยมีโอกาสดีในชีวิต พวกเธอไม่ได้ทำเรื่องเสียหายในทางเพศ อาจจะมีบางคนที่มีความจำเป็นแต่ก็เป็นคนส่วนน้อยในหมู่บ้าน

ผู้วิจัยเห็นว่า วิธีคิดของคนในชุมชนที่ได้พูดคุยด้วยมีนัยยะที่สะท้อนประเด็นเชื่อมโยงระหว่าง ความเป็นผู้หญิงที่ดี โสเภณี และคติความเชื่อทางพุทธศาสนาของชาวบ้าน ผู้เฒ่าของชุมชนคนหนึ่งอธิบายว่า ผู้หญิงที่มีต้นหาราคะมากและมีเพศสัมพันธ์กับผู้ชายมากหน้าหลายตาอย่างที่เกิดขึ้นโดยโสเภณี ถือว่าเป็นผู้มีความเสื่อมทางศีลธรรม และพฤติกรรมเช่นนี้เป็นสัญลักษณ์ของความเสื่อมทางวัฒนธรรมในสังคมด้วย การที่ผู้หญิงบางคนเกิดมามีอาชีพนี้ ผู้เฒ่าของชุมชนอธิบายว่าเป็นเพราะกรรมเก่า อย่างไรก็ตาม กรรมที่ไม่ดีสามารถแก้ไขได้โดยการตระหนักรู้อย่างเท่าทันถึงเหตุและผลและปรับการกระทำนั้นๆ เช่นทำบุญกุญ บุญผ้าป่าให้มากขึ้นก็เป็นวิธีทางหนึ่งของการแก้ไขกรรมที่ไม่ดี ผู้วิจัยเห็นว่า พฤติกรรมที่ผลิตโดยคนในชุมชนไม่ได้แตกต่างไปจากงานวิจัยของนักวิชาการหลายคนที่ศึกษาเกี่ยวกับโสเภณีในสังคมไทยที่สะท้อนให้เห็นว่า คุณค่าและสถานะ

ที่ต่ำต้อยของโสเภณีเป็นผลผลิตของวาทกรรมที่มาจากคติความเชื่อทางพุทธศาสนาที่เป็นแกนกลางของวัฒนธรรมในสังคมไทย (Thitsa 1980, Troung 1990)

ในระดับปัจเจก ผู้วิจัยพูดคุยกับออมว่า ในฐานะที่ออมเคยผ่านประสบการณ์การเป็นสาวอะโกโก้ในบาร์ต่างประเทศและผ่านการใช้ชีวิตคู่โดยการอยู่ร่วมกันก่อนแต่งงานกับสามีฝรั่ง ถ้าหากว่าในอนาคต ออมมีลูกสาว และลูกสาวมาขออนุญาตทดลองใช้ชีวิตอยู่กับคนรักก่อนแต่งงานอย่างในวัฒนธรรมตะวันตกออมจะรับได้ไหม ออมอึ้งไปชั่วครู่และนำประหลาดใจอย่างยิ่งที่เธอตอบผู้วิจัยว่า “คงไม่อนุญาต” แต่คงจะทำให้ยอมรับได้ หากว่าลูกได้ประพฤติไปแล้ว คำตอบของออมทำให้ผู้วิจัยตระหนักว่า มีความคิดที่ขัดแย้งกันเองก่อตัวอยู่ในจินตนาการของออม ด้านหนึ่งออมก็เหมือนชาวบ้านทั่วๆ ไปที่อยากจะรักษาค่านิยมในเรื่องเพศตามประเพณีนิยมของชุมชนท้องถิ่น แต่อีกด้านหนึ่งในชีวิตจริงของออม คือ ภาพลักษณ์ของการเป็นผู้หญิงสมัยใหม่ในโลกกว้างที่ผู้หญิงในหมู่บ้านยุคนี้ต้องเดินทางเคลื่อนย้ายไปมาอยู่ตลอดเวลาระหว่างโลกที่หมู่บ้านกับโลกภายนอกหมู่บ้านเพื่อความอยู่รอดของครอบครัว ก่อให้เกิดความซับซ้อนของวัฒนธรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์ ช่อนของผู้หญิงในชนบทในท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงในโลกสมัยใหม่มากยิ่งขึ้น

ทุกวันนี้ สถานะของผู้หญิงไทยจากหมู่บ้านที่ไปแต่งงานกับชายฝรั่งได้รับการยอมรับมากขึ้นจากหน่วยราชการในท้องถิ่น ชาวจากหนังสือพิมพ์บางฉบับเสนอว่าผู้ว่าราชการจังหวัดบางจังหวัดในภาคอีสานเสนอความคิดที่จะจัดพิธีบายศรีสู่ขวัญต้อนรับแขกฝรั่งจากเมืองนอกให้เป็นเทศกาลประจำปีของท้องถิ่น เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวและส่งเสริมการขยายตลาดของสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่นให้แพร่หลาย ผู้ว่าราชการท่านหนึ่งให้สัมภาษณ์ว่าผู้หญิงกลุ่มนี้ถูกมองในทางลบมานาน ทั้งๆ ที่ไม่ได้เป็นปัญหาของสังคม ในทางกลับกัน พวกเขานำความเจริญมาสู่เศรษฐกิจของจังหวัด พวกเขาควรได้รับการยอมรับในทางที่ดี (The Nation, Jun 14, 2004) จะเห็นได้ว่า วาทกรรมเรื่องภรรยาฝรั่งในยุคนี้มีความแตกต่างจากวาทกรรมเรื่องเดียวกันในช่วงสมัยสงครามเวียดนามโดยสิ้นเชิง อย่างไรก็ตามสามีฝรั่งหลายคนต่างก็รู้สึกไม่สบายใจที่การยอมรับจากหน่วยราชการ

ท้องถิ่นเกิดจากมุมมองในด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก พวกเขาอยากเห็นความจริงใจในเชิงนโยบายของรัฐบาลที่จะช่วยเหลือเอื้ออำนวยความสะดวกให้คู่แต่งงานของหญิงไทยที่เป็นชาวต่างประเทศที่มาพำนักรักษาพยาบาลในประเทศไทยในเรื่องอื่นๆ เช่น การต่ออายุวีซ่าที่สะดวกขึ้น หรือสิทธิทางกฎหมายที่เหมาะสมกับทุกฝ่าย มากกว่าการคิดคำนึงแต่เรื่องเศรษฐกิจ รวมทั้งการให้การยอมรับ สนใจ และพยายามเรียนรู้จากกันและกันในด้านความแตกต่างทางวัฒนธรรม และปรัชญาในการดำเนินชีวิต เพื่อที่จะนำสิ่งที่ดีของแต่ละฝ่ายมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตและเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างคนที่มีศักดิ์ศรีและความเคารพให้แก่กันจะดีกว่าการคิดคำนึงถึงเรื่องเงินรายได้เป็นด้านหลัก

การต่อรองในเรื่องการแต่งงานและ เพศวิถี

การแต่งงานข้ามวัฒนธรรมทำให้ภรรยาฝรั่งหลายคนมีโอกาสดูแลเรียนรู้จักความคิดใหม่ๆ ในเรื่องการแต่งงาน เพศสภาพและเพศวิถีจากวัฒนธรรมตะวันตก จากการพูดคุยกันทำให้ผู้วิจัยเห็นว่า ผู้หญิงกลุ่มนี้มองว่า ประเด็นเหล่านี้ในปัจจุบันเป็นเรื่องที่ไม่ตายตัวและสามารถปรับเปลี่ยนได้ ไม่จำเป็นต้องยึดอยู่กับค่านิยมเดิมๆ หากสิ่งนั้นไม่ช่วยให้ชีวิตดีขึ้น ผลการสำรวจเบื้องต้นของสศช. ภาคอีสาน (NESDB 2004) พบว่า จากจำนวนผู้หญิงในภาคอีสานที่เป็นภรรยาฝรั่งรวมทั้งหมด 219 ราย มีจำนวน 53% เป็นหม้ายหรือหย่าร้างมาก่อนแต่งงานใหม่กับสามีฝรั่ง และอีก 47% เป็นสาวโสดมาก่อน ในทัศนะของผู้วิจัย ตัวเลขสถิตินี้ช่วยตั้งคำถามที่น่าสนใจเกี่ยวกับค่านิยมในเรื่องการแต่งงานในสังคมไทย ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้นว่า ตามประเพณีไทยดั้งเดิมนั้น ผู้หญิงต้องรักษาพรหมจรรย์ไว้จนถึงวันแต่งงานครั้งแรกในชีวิตของเธอ โดยทั่วไป ผู้หญิงหม้ายไม่ใช่นางในอุดมคติของชายไทยโดยทั่วไปที่จะเลือกมาเป็นเจ้าสาวโดยเฉพาะสำหรับเจ้าบ่าวที่เป็นหนุ่มโสด หญิงหม้ายในสังคมไทยเป็นจำนวนมากครองตัวเป็นโสดภายหลังจากที่สามีตายหรือหย่าร้างกันแม้ว่าหญิงเหล่านั้นจะอายุไม่มากนักก็ตาม

ในสังคมตะวันตก พรหมจารีของผู้หญิงก่อนแต่งงานไม่ใช่เป็นประเด็นสำคัญสำหรับผู้ชายตะวันตกหลายคน (ผู้วิจัยตระหนักดีว่า ในสังคมตะวันตกก็มีผู้ชายบางคนที่มีแนวคิดอนุรักษ์ในเรื่องนี้ด้วยเช่นกัน) ในกรณีของหมู่บ้านร้อยเอ็ด ผู้หญิงที่เป็นภรรยาฝรั่งประมาณ 60% เป็นผู้ที่เคยผ่านการแต่งงานและหย่าร้างมาก่อนที่จะแต่งงานกับสามีคนปัจจุบันที่เป็นชาวต่างประเทศ ทั้งทอมและคอร์นี สามีฝรั่งของรีซต์และออม แสดงความเห็นต่อประเด็นนี้ว่า พรหมจารีของผู้หญิงไม่ใช่เรื่องสำคัญในความคิดของเขาคือจะเลือกผู้หญิงคนใดคนหนึ่งมาเป็นคู่แต่งงาน สิ่งที่สำคัญกว่า คือ ความถูกใจในเรื่องบุคลิก หน้าตา รูปร่าง ความรู้สึกความรัก ความห่วงใย ความเอาใจใส่ ความซื่อสัตย์ ความเป็นเพื่อน ความอดทน และความเข้าใจกันและกัน ประเด็นสุดท้าย ทั้งสองเห็นว่า ผู้ชายฝรั่งเป็นจำนวนมากที่รู้จักที่มาแต่งงานกับหญิงไทยก็เป็นพ่อหม้ายเหมือนกัน เพราะฉะนั้นจึงไม่ยุติธรรมที่จะเลือกปฏิบัติต่อผู้หญิงในเรื่องค่านิยมการแต่งงานควรให้ความเสมอภาคเช่นเดียวกันกับเพศชาย

ออม ชบา และรีซต์ให้ความเห็นว่า การที่หญิงแม่หม้ายเช่นพวกเธอมีโอกาสดังงานใหม่กับสามีชาวฝรั่งและมีความสัมพันธ์ที่ค่อนข้างดีต่อกัน ทำให้พวกเธอเริ่มตระหนักเป็นครั้งแรกว่าผู้หญิงมีสิทธิในร่างกายของตนเองและมีอิสระในการแต่งงาน ข้อกำหนดในเรื่องพรหมจารีเป็นการควบคุมและเอาเปรียบเพศหญิงโดยเพศชายประเพณีบางเรื่องควรแก้ไขถ้าหากก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรมกับอีกฝ่ายหนึ่ง ทั้งเพศชายและเพศหญิงต่างก็ไม่ควรเอาเปรียบซึ่งกันและกัน ผู้หญิงไม่จำเป็นที่จะต้องถูกจำกัดอยู่ภายใต้ค่านิยมที่ไม่ยุติธรรมระหว่างเพศ สมัยก่อนภายหลังการหย่าร้างกับอดีตสามีที่เป็นคนไทย พวกเธอรู้สึกว่า ไม่มีอนาคตสำหรับแม่หม้ายลูกติดในเรื่องการแต่งงานใหม่กับผู้ชายดีๆ ในสังคมไทย พวกเธอคิดว่า คงจะไม่ผู้ชายไทยคนใดประสงค์จะมาแต่งงานกับผู้หญิงที่เป็นแม่หม้ายลูกติด ฐานะยากจน การศึกษาน้อยและเป็นคนจากหมู่บ้านชนบทภาคอีสาน พวกเธอรู้สึกว่า ร่างกายของเธอเปรียบเสมือน “ของใช้แล้ว” คุณค่าของความเป็นเพศหญิงจะลดลงตามไปด้วย อย่างไรก็ตาม การได้แต่งงานกับสามีฝรั่งสำหรับพวกเธอจึงเปรียบเสมือนการได้ประสบกับสิ่งมหัศจรรย์ในชีวิต กล่าวได้ว่า การมี

ปฏิสัมพันธ์ของหญิงจากหมู่บ้านภาคอีสานกับวัฒนธรรมตะวันตกในประเด็นเรื่อง การแต่งงานทำให้เกิดการสร้างพื้นที่ทางสังคมในจินตนาการของพวกเธอที่กลายเป็นพื้นที่สำหรับการต่อรองกับค่านิยมเดิมในสังคมไทยในเรื่องการแต่งงาน

จากการให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ภรรยาฝรั่งจากภาคอีสานสะท้อนให้เห็นว่า ปัจจัยเรื่องเศรษฐกิจไม่ใช่เรื่องเดียวที่ผลักดันให้แต่งงานกับฝรั่ง และอยู่ร่วมกันเป็นเวลานานกว่า 10 ปี คนที่จะอยู่ร่วมกันยาวนานได้จำเป็นที่จะต้องมีความตั้งใจจริงที่จะเป็นคู่ชีวิตกัน อดทนและเรียนรู้ที่จะปรับตัวเข้าหากันเพื่อสร้างครอบครัวที่เป็นสุข หนึ่งในภรรยาฝรั่งกล่าวว่า “It’s not just about the money but ‘bad habits’ of Thai men.” (The Nation, June 15, 2004) ซึ่งเห็นว่า เรื่องเงินไม่ใช่ปัจจัยเดียว แต่ ‘นิสัยเสีย’ ของผู้ชายไทยก็มีส่วน ผู้วิจัยได้ลองแปลเนื้อหาจากหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ให้ภรรยาฝรั่งบางคนที่มีบ้านร้อยเอ็ดฟังและถามความเห็นของพวกเธอ ซึ่งส่วนมากก็เห็นด้วยกับคำให้สัมภาษณ์นั้นและขยายความว่า ‘นิสัยเสีย’ ในที่นี้หมายถึง ดิดเหล้า ดิดผู้หญิง ดิดการพนัน ขอบทุบตีอาละวาด ภรรยาหรือคนอื่นๆ ในครอบครัวเวลาเมาหรือเสียพนัน ไม่เคยช่วยทำงานบ้าน ไม่รับผิดชอบการเงินในครอบครัว ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย เห็นแก่ตัว และไม่รับผิดชอบการเลี้ยงดูลูกปล่อยให้ เป็นหน้าที่แม่บ้านแต่เพียงผู้เดียว ผู้วิจัยคิดว่า ‘นิสัยเสีย’ เหล่านี้เป็นภาพสะท้อนความคิดเรื่องชาย เป็นใหญ่ในสังคมไทยได้อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม ในทุกสังคมก็มีผู้ชายและผู้หญิง ที่มีปัญหา ในกรณีของดา สาวจากหมู่บ้านที่ไม่ประสบความสำเร็จในชีวิตคู่กับสามีฝรั่งอันเป็นผลมาจาก ‘นิสัยเสีย’ ของชายในสังคมตะวันตกก็มีเช่นกัน¹³

¹³ งานศึกษาวิจัยของ Prapairat Ratanaolan-Mix ซึ่งเป็นผู้ประสานงานฝ่าย Southeast Asian Division ของ Amnesty for Women หรือองค์กรทางด้านสิทธิมนุษยชนสตรี เป็นหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือหญิงไทยที่ตกเป็นเหยื่อของการค้ามนุษย์ข้ามพรมแดนในประเทศเยอรมัน Prapairat และเพื่อน ได้ทำการศึกษารวบรวมข้อมูลในช่วงระยะเวลา 5 ปี เป็นเรื่องของผู้หญิงไทยจากหมู่บ้านภาคอีสานและทั่วประเทศหลายคนแต่งงานกับชาวเยอรมันแล้วอพยพไปอยู่ในประเทศเยอรมันในเรื่อง “Dreaming in the Shadows of Affluence: Marriage, Migration and Thai Women in Hamburg Germany” ผลการศึกษาชี้ให้เห็นถึงการถูกระทำความรุนแรง ความผิดหวัง ความไม่ลงตัวทางการปรับตัวทางวัฒนธรรมของทั้งสองฝ่าย และการถูกหลอกลวงที่หญิงไทยได้รับจากคู่สมรสชาวเยอรมันของพวกเธอมากมายหลายด้านซึ่งเป็นประสบการณ์ที่ค่อนข้างแตกต่างจากกรณีผู้หญิงจากหมู่บ้านร้อยเอ็ดที่มีระบบสังคมในครอบครัวและเครือญาติเป็นกลไกเบื้องต้นช่วยในการกลั่นกรองคู่สมรสฝ่ายชายจากสวีเดนแลนด์ ดังนั้นจำนวนผู้หญิงจากหมู่บ้านร้อยเอ็ดที่ประสบปัญหาจากสามีต่างชาติจึงมีน้อย มากเมื่อเปรียบเทียบกับงานศึกษาดังกล่าว นอกจากนี้ องค์กรนี้เป็นแหล่งรับเรื่องราวจากผู้หญิงไทยที่มีปัญหาถูกละเมิดสิทธิสตรีโดยตรง ดังนั้นจึงสัมผัสกับกลุ่มผู้หญิงที่ประสบปัญหาเป็นส่วนใหญ่ ข้อมูลที่ได้จึงเป็นกลุ่มผู้หญิงไทยที่ประสบปัญหาโดยตรง อย่างไรก็ตาม กลไกการช่วยเหลือกลั่นกรองจากระบบครอบครัวเครือญาติในระบบสังคมหมู่บ้านที่ค่อนข้างใกล้ชิดกันถึงแม้ว่าจะช่วยป้องกันปัญหาได้ระดับหนึ่งแต่ก็ยังไม่สามารถรับประกันได้อย่างเต็มที่ว่าจะได้พบคู่ครองที่ดีเสมอไป ซึ่งเป็นประเด็นที่ผู้หญิงไทยที่คิดจะเลือกเส้นทางนี้ควรที่จะได้ศึกษาเพื่อเป็นบทเรียนในการเตรียมตัวเตรียมใจป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นในชีวิตสมรสกับชายชาวต่างประเทศ

ต่อประเด็นนี้ ผู้วิจัยคิดว่า ปรากฏการณ์ในเรื่องภรรยาฝรั่งยังสะท้อนความสัมพันธ์เชิงอำนาจในบริบทของสังคมไทย ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ผู้หญิงหม้ายลูกติดมีฐานะยากจนและมาจากหมู่บ้านชนบท อยู่สถานะที่ลำบากมาก โดยเฉพาะผู้หญิงที่ต้องเป็นฝ่ายดูแลลูกแต่เพียงฝ่ายเดียว ขาดหลักประกันทางสังคม ในขณะที่ผู้ชายฝรั่งที่มาแต่งงานกับผู้หญิงกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นชายสูงอายุ เป็นหม้าย ขาดคนดูแล เอาใจใส่ ว่าเหว่ ทั้งสองต่างเป็นเปรียบเสมือนผู้ไร้อำนาจในสังคมตนเอง เมื่อมาอยู่ร่วมกันต่างก็ได้เติมส่วนขาดให้แก่กันและกัน กล่าวอีกนัยยะหนึ่งก็คือ ต่างฝ่ายต่างมาช่วยเสริมอำนาจให้แก่กันและกันนั่นเอง

สำหรับประเด็นเรื่องเพศวิถี ออม รัชต์ ชบา สะท้อนประสบการณ์ตนเองว่า มีความแตกต่างกันมากในด้านการคิดและการปฏิบัติในวัฒนธรรมท้องถิ่นและในโลกวัฒนธรรมตะวันตก ชบาล่าว่า อัลเฟรด สามีชาวต่างชาติให้ความสำคัญกับร่างกายของเธอ เขาจะถามความพร้อม ความสมัครใจของเธอก่อนที่จะมีเพศสัมพันธ์ รวมทั้งมีการสนทนากันในเรื่องเพศ ร่างกาย การเปิดเผยอารมณ์ความรู้สึกทางเพศ และรสนิยมทางเพศ ซึ่งแต่เดิมเธอถูกสอนว่าเป็นสิ่งน่าอาย และไม่ควรพูดถึง ในอดีตสามีที่เป็นคนไทยจะไม่เคยถามว่าเธอต้องการหรือมีความพร้อมหรือไม่ หากเขามีความต้องการทางเพศ เธอในฐานะภรรยาจะต้องพร้อมที่จะตอบสนองเขาเสมอ ทั้งนี้เพราะเธอเองก็ถูกสอนมาว่าเป็นผู้หญิงต้องสงบเสงี่ยมปรนนิบัติตามใจสามีให้ดี มิฉะนั้นก็จะทำให้สามีเบื่อแล้วจะไปมีผู้หญิงคนอื่น รัชต์เองก็รู้สึกดีในเรื่องการเคารพร่างกายของเธอ ทอมจะพูดคุยกับเธอในเรื่องเพศตรงๆ และปรับตัวเข้าหากันภายหลังที่ทอมกับรัชต์ตกลงเป็นแฟนกันในช่วงต้นรัชต์ขอรับรองทอมเธอโดยจดเว้นการมีเพศสัมพันธ์กับเธอเป็นเวลา 6 เดือนก่อนแต่งงานเพื่อไว้ทุกข์ให้อดีตสามีที่ป่วยเสียชีวิตไปก่อนหน้านี้ ซึ่งทอมก็เข้าใจและรอได้ ออมเองก็ยอมรับว่าคอร์นี้สามีของเธอมีการพูดคุยกันในเรื่องอารมณ์ ความรู้สึกและรสนิยมทางเพศ รวมทั้งมีการปรับตัวเข้าหากัน

เพศสภาพ: ความขัดแย้งในเรื่องบทบาทนำ

ภรรยาฝรั่งเศสที่หมู่บ้านร้อยเอ็ดส่วนใหญ่ประสบความสำเร็จในด้านเศรษฐกิจผ่านการแต่งงานข้ามวัฒนธรรมและการทำงานในต่างแดนบทบาทผู้หญิงที่กลายมาเป็นผู้นำทางด้านเศรษฐกิจในระดับครัวเรือนสร้างความกดดันให้กับเพศชายในชุมชน ทั้งนี้เพราะค่านิยมสังคมไทยคาดหวังให้เพศชายเป็นผู้นำครอบครัว จากการพูดคุยกับพ่อแม่ของภรรยาฝรั่งเศสบางรายพบว่า ค่านิยมในเรื่องลูกชาย ลูกสาวก็เริ่มเปลี่ยนไป พ่อแม่ในปัจจุบันมีความพึงพอใจในการมีลูกสาวมากกว่าลูกชาย

กรณีครอบครัวของลำไย เป็นตัวอย่างในเรื่องนี้ได้ดี ลำไยแต่งงานกับหนุ่มคนหนึ่งหมู่บ้าน มีลูกสาวด้วยกัน 1 คน และยังรักกันดีอยู่ ต่อมาเธอได้ติดตามญาติไปสวีตเซอร์แลนด์เพื่อช่วยทำงานเป็นคนขายของในร้านขายสินค้าอุปโภคบริโภคจากเมืองไทยของญาติผู้หนึ่ง เพื่อแก้ไขปัญหาค่าความยากจนในครัวเรือนส่วนสามีภายหลังการแต่งงานตามธรรมเนียมคนไทยลาวในภาคอีสานได้ย้ายเข้ามาอยู่กับครอบครัวภรรยา เมื่อลำไยไม่อยู่บ้าน สามีจึงทำหน้าที่แทนในการดูแลมารดาทำนา และครอบครัวภรรยา ส่วนลำไยเป็นผู้นำเงินเข้าครอบครัวเป็นหลัก และจะกลับมาเยี่ยมสามีและมารดาเป็นระยะๆ ลำไยกับสามีจึงสลับเปลี่ยนบทบาทกัน เมื่อผู้วิจัยถามว่า คิดอย่างไรต่อบทบาทหญิงชายที่เปลี่ยนแปลงไป สามีของลำไยก็ตอบว่า รู้สึกอึดอัด ไม่อยากฟังพ่ามารดาในเรื่องรายได้ แต่ก็ไม่ทราบว่าจะทำอย่างไรดี กรณีนี้เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งของความซับซ้อนของวัฒนธรรมสมัยใหม่ที่สะท้อนความไม่ต่อเนื่องของค่านิยมเดิมในเรื่องบทบาทหญิงชายซึ่งถูกสร้างจากการเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนของเพศหญิงในกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลกสมัยใหม่

บทส่งท้าย

เนื้อหาตั้งแต่ต้นจนจบของบทความนี้ใช้กรอบการวิเคราะห์ที่อิงความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรมท้องถิ่นกับโลกในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์เรื่องภรรยาฝรั่งเศส โดยทั่วไป เรามีแนวโน้มที่จะมองว่า ปฏิสัมพันธ์

ระหว่างวัฒนธรรมจากท้องถิ่นกับโลกาภิวัตน์จะทำให้เกิดการกลืนกลายวัฒนธรรมท้องถิ่นไปสู่วัฒนธรรมที่เป็นกระแสหลักจากโลกาภิวัตน์ ผู้วิจัยกลับพบว่า ความเป็นท้องถิ่นยังดำรงอยู่คู่ไปกับวัฒนธรรมจากกระแสโลกาภิวัตน์ ผู้หญิงที่เป็นภรรยาฝรั่งจากหมู่บ้านชนบทอีสานยังคงผูกพันกับความเป็นท้องถิ่นบ้านเกิด มีสำนึกของการเป็นลูกกตัญญู สำนึกของแม่ที่ดี แม้จะอพยพเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนรัฐชาติไปมีชีวิตอยู่ต่างประเทศในปัจจุบันก็ตาม ความเป็นท้องถิ่นไม่ได้หายไปไหน กระแสของการพัฒนาชาติและโลก ในขณะเดียวกันปรากฏการณ์เรื่องนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมจากกระแสโลกาภิวัตน์ในวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย พิจารณาได้จากการตั้งคำถาม การต่อรอง และการแสดงออกของผู้หญิงเหล่านี้ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเพศสภาพ เพศวิถี และการแต่งงานตามค่านิยมประเพณีเดิมในสังคมไทยอันเนื่องมาจากการที่ผู้หญิงในระดับรากหญ้าจากวัฒนธรรมท้องถิ่นมีโอกาสเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับวัฒนธรรมชีกโลกตะวันตกในกระแสโลกาภิวัตน์

จากผลการวิจัยเบื้องต้น ผู้วิจัยเห็นว่า คงจะเป็นการพิจารณาที่ไม่ถูกต้องนัก หากคิดว่า ผู้หญิงในหมู่บ้านชนบทภาคอีสานที่เลือกเส้นทางการเป็นภรรยาฝรั่ง เป็นตกเป็นเหยื่อที่ถูกกระทำอย่างสิ้นเชิงจากระบบสังคม หรือในมุมตรงข้าม เป็นเสรีชนที่มีอิสระหลุดพ้นไปจากพันธนาการของระบบสังคม อันที่จริง ผู้หญิงกลุ่มนี้เป็นเพียงผู้กระทำการทางสังคมที่มีสำนึก มีการคิดไตร่ตรอง และมีความหวังที่ต้องการจะประสบความสำเร็จทางเศรษฐกิจภายใต้เงื่อนไขข้อจำกัดในชีวิตมากมาย โดยการเลือกที่จะให้คุณค่ากับความหมายบางด้านของวัฒนธรรมท้องถิ่นและความหมายในบางประเด็นของวัฒนธรรมโลกาภิวัตน์เพื่อที่ตอบสนองผลประโยชน์และการจัดวางสถานะของตนเองในสังคมปัจจุบัน

นโยบายการผลิตเพื่อส่งออกและการส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมโดยรัฐบาลไทยหลายสมัยส่งผลต่อการกำหนดโครงสร้างราคาที่ยังไม่เป็นธรรมต่อผลิตผลในภาคเกษตรกรรมชนบท ซึ่งก่อให้เกิดการดูดทรัพยากรมนุษย์และอื่นๆ ออกจากชนบทไปเลี้ยงเขตเมือง บทบาทที่สำคัญของลูกสาวในวัฒนธรรมไทยลาวในภาคอีสาน คือ การเลี้ยงดูพ่อแม่ในยามที่ท่านชราภาพทำให้ผู้หญิงในวัยแรงงานจาก

หมู่บ้านต่างพากันดิ้นรนอพยพไปทำงานในเขตเมืองใหญ่ทั้งภายในและภายนอกประเทศ การอพยพข้ามแดนชาติของผู้หญิงในหมู่บ้านผ่านการแต่งงานข้ามชาติ สะท้อนสำนึกของความผูกพันและการเชื่อมโยงกับชุมชนท้องถิ่นที่เป็นบ้านเกิดของพวกเขา และยังทำให้เกิดพื้นที่ต่อรองทางสังคมในจินตนาการของผู้หญิงเหล่านี้ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการแต่งงาน เพศสภาพ และเพศวิถี

ความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรมท้องถิ่นกับวัฒนธรรมจากซีกโลกตะวันตกที่เป็นผลมาจากการเดินทางข้ามพรมแดนรัฐชาติของผู้คนจำนวนมากมายมหาศาลด้วยเหตุผลต่างๆ นานาในโลกยุคปัจจุบันส่งผลต่อการสร้างวัฒนธรรมแบบลูกผสมที่รวมเอาวัฒนธรรมท้องถิ่นไว้ในวัฒนธรรมโลกและวัฒนธรรมโลกก็อยู่ในวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย ดังปรากฏการณ์ทางสังคมที่สะท้อนออกมาในเรื่องภรรยาฝรั่งจากหมู่บ้านชนบทภาคอีสาน ประเด็นที่น่าพิจารณาต่อไป คือ สถานะและบทบาทของผู้ชายไทยในสังคมชนบทอีสานในอนาคตจะเป็นอย่างไร เยาวชนที่เป็นผลิตผลจากวัฒนธรรมลูกผสมจะมีชีวิตอยู่ในสองโลกทางวัฒนธรรมอย่างไร วัฒนธรรมท้องถิ่นจะยังดำรงอยู่ในกระแสการพัฒนาสังคมโลกอีกต่อไปหรือไม่ในช่วงชีวิตของเยาวชนที่เป็นลูกครึ่ง รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงทัศนคติในเรื่องการแต่งงาน เพศสภาพ และเพศวิถีของหญิงไทยลาวในชนบทภาคอีสานที่เลือกแต่งงานกับชายชาวตะวันตกจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในเรื่องครอบครัวของคนในภูมิภาคในอนาคตอย่างไร

บรรณานุกรม

หนังสือ บทความ วารสาร จุลสาร

Appadurai, Arjun. 1990. "Disjuncture and Difference in the Global Cultural Economy." Public Culture 2,2 :1-24.

_____. 1991. "Global Ethnoscape, Notes and Queries for a Transnational Anthropology." In Richard G. Fox, ed. **Recapturing Anthropology: Working in the Present**. Santa Fe: New Mexico: School of American Research Press, pp. 191-238.

_____. 1996. **Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization Vol.1**. Minneapolis: University of Minnesota Press, Public Worlds.

Beck, Ulrich. 1992. **Risk Society: Towards a New Modernity**. Mark Ritter, translate. London : Sage.

Bello, Walden, Shea Cunningham and Kheng Poh Li. 1998. **A Siamese Tragedy: Development and Disintegration in Modern Thailand**. London, New York: Zed Books.

Giddens, Anthony. 1991. **Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age**. Cambridge: Polity Press.

Gupta, Akhil and James Ferguson, eds. 1997a. **Anthropological Locations: Boundaries and Grounds of a Field Science**. Berkeley: University of California Press.

_____. 1997b. **Culture, Power, Place**. North Carolina: Duke University Press.

Harriss, Anita. 2004. **Future Girls: Young Women in the Twenty-First Century**. NewYork, London: Routledge.

- Jacobs, Sue-Ellen and Christine Roberts. 1989. "Sex, Sexuality, Gender, and Gender Variance." In Sandra Morgen, ed. **Gender and Anthropology: Critical Reviews for Research and Teaching**. Arlington: American Anthropological Association, pp.438-446.
- Jeffrey, Leslie Ann. 2002. **Sex and Border: Gender, National Identity, and Prostitution Policy in Thailand**. Chiangmai: Silkworm Books.
- Keyes, Charles F. 1983. "Merit-Transference in the Kammic Theory of Popular Theravada Buddhism," in Charles F. Keyes and E. Valentine Daniel, eds. **Karma: An Anthropological Inquiry**. Berkeley: University of California Press, pp. 262-286.
- _____. 1984. "Mother or Mistress but Never a Monk: Buddhist Notions of Female Gender in Rural Thailand." American Ethnologist 11,2 : 223-41.
- _____. 2004a. "Persistence of the Village as a Viable Community in a Post-Development World: Reflections on Rural Northeastern Thailand with Reference to Cambodia." Paper prepared for a festschrift for May Ebihara, Professor Emeritus, City University of New York.
- _____. 2004b. "Migration, Development, and the Persistence of a Rural Community: A Northeastern Thai Village through Four Decades." Unpublished research proposal.
- Kirsch, Thomas. 1982. "Buddhism, Sex Rolwa and the Thai Economy." In Penny Van Esterik, ed. **Women of Southeast Asia**. Occasional Paper # 9. Center for Southeast Asian Studies, Northern Illinois University, pp. 16-41.
- Lash, Scott and John Urry. 1994. **Economy of Signs and Space**. London: Sage.

- Lavie, Smadar and Ted Swedenburg, eds. 1996. **Displacement, Diaspora, and Geographies of Identity**. Durham and London: Duke University Press.
- Lefebvre, Henri. 1991. **The Production of Space**. Translated by Donald Nicholson-Smith. Oxford: Blackwell Publishers.
- Lyttleton, Chris. 1994. "The Global People of Isan: Commercial Sex in Northeast Thailand." The Australian Journal of Anthropology 5,3 :257-79.
- McCargo, Duncan and Krisdawan Hongladarom. 2004. "Contesting Isan-ness: Discourse of Politics and Identity in Northeast Thailand." Asian Ethnicity 5,2 (June) : 119-234.
- Medhi Krongkaew. 1993. "Poverty and Income Distribution." In Peter G. Warr, ed. **The Thai Economy in Transition**. Melbourne, Australia, and Cambridge, UK: Cambridge University Press, pp. 401-437.
- Mills, Mary Beth. 2003. **Thai Women in the Global Labor Force: Consuming Desires, Contested Selves**. New Brunswick, New Jersey and London: Rutgers University Press.
- Moore, Henrietta L. 1994. **A Passion for Difference: Essays in Anthropology and Gender**. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.
- Muecke, Marjorie. 1981. "Changes in Women's Status Associated with Modernization in Northern Thailand." In Geoffrey B. Hainsworth, ed. **Southeast Asia: Women, Changing Structure, and Cultural Continuity**. Ottawa: University of Ottawa Press, pp. 53-65.
- _____. 1984. "Make Money Not Babies: Changing Status Markers of Northern Thai Women." Asian Survey 24,4 :459-70.
- _____. 1992. "Mother Sells food, Daughters Sells Her Body: The Cultural Continuity of Prostitution," Social Science and Medicine 35, 7: 891-900.

- _____. 2004. "Female Sexuality in Thai Discourses about Maecheii." Culture, Health & Sexuality 6, 3 (May-June) : 221-238.
- NESDB. 2004. **A Survey of Thai Women Marrying Foreigners in Northeastern Thailand, the National Economic and Social Development Board (NESDB), the Northeast Chapter.** Unpublished paper.
- Okamura, Jonathan Y. 2000. "Transnational Migration and the Global Filipino Diaspora." In Abe Ken-ichi and Ishii Masako, eds. **Population Movement in Southeast Asia: Changing Identities and Strategies for Survival.** Osaka: JCAS Symposium Series 10, Population Movement in the modern World IV. pp. 107-125.
- Parnwell, Michel J.G., ed. 1996. **Uneven Development in Thailand.** England: Avebury.
- Parnwell, Michel J.G. and Jonathan Rigg. 1996. "The People of Isan, Thailand: Missing Out on the Economic Boom." In Denis Dwyer and David Drakakis-Smith, eds. **Ethnicity and Development: Geographical Perspectives.** Chichester: John Wiley and Sons, pp. 251-248.
- Pasuk Phongpaichit and Chris Baker. 1995. **Thailand: Economy and Politics.** Kuala Lumpur, Oxford, and New York: Oxford University Press.
- _____. 1998. **Thailand's Boom and Bust.** Chiangmai, Thailand: Silkworm Books.
- Pataya Ruenkaew. 2002. "Female Thai Migrants in Japan." Journal of Gender Studies No 5. Tokyo, Japan: Institute of Gender Studies, Ochanomizu University.
- _____. 2004. "Towards the Formation of a Community: Thai Migrants in Japan." In Richado G. Abad, ed. **The Asian Face of Globalization: Reconstructing Identities, Institutions and Resources.**

- The Papers of the 2001/2002 API Fellows. Tokyo: Partner Institutions of the Asian Public Intellectuals Program 2001/2002, 2004, pp. 36-47.
- Ratana Boonmathya. 1997. **Contested Concepts of Development in Rural Northeastern Thailand**. Unpublished PhD. Dissertation, University of Washington.
- Suriya Smutkupt and Pattana Kitiasa. 1996. **Khon Chaai Khob: Maa Nut Sa Ya Witthayaa Nai Sangkhom Lokaaphiwat** (The Anthropology of Global and Marginal Cultures). Nakhonratchasima, Thailand: Thai Nithat Anthropological Collection, Institute of Social Technology, Suranaree University of Technology.
- Tambiah, Stanley J. 1970. **Buddhism and the Spirit Cults in North-East Thailand**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Thitsa, Khin. 1980. **Providence and Prostitution: Image and Reality for Women in Buddhist Thailand**. London: Change International.
- Troung, Thahn-dam. 1990. **Sex, Money and Morality: Prostitution and Tourism in Southeast Asia**. London: Zed Books.
- Van Esterik, Penny, ed. 1982. **Women in Southeast Asia**. Occasional Paper #9. Center for Southeast Asian Studies, Northern Illinois University.
- _____. 1988. **Gender and Development in Thailand: Deconstructing Display**. Toronto: York University, Department of Anthropology, Thai Study Project.
- Wilson, Rob and Wimal Dissanayake, eds. 1996. **Global/Local : Cultural Production and the Transnational Imaginary**. Durham and London: Duke University Press.

Newspaper

The Nation

March 21, 2004.

June 14, 2004.

June 15, 2004.

June 16, 2004, (Editorial I).

June 16, 2004, "Stigma Fading for Mia Farang."

June 17, 2004.

June 19, 2004.

June 24, 2004.

June 30, 2004.

October 24, 2004.

November 14, 2004.

Thai Rath

October 19, 2004.

KrungthepTurakij

23 June 2004.

Magazine

The Phuket Gazette 11,52 (December 25-31, 2004)

Khu Sang Khu Som Weekly Magazine (นิตยสารคู่สร้าง คู่สม) 25,479
(December 2004)

Websites

http://www.thai-brides.co.uk/apages/thai_ladies.htm

<http://www.ThaiLoveLinks.com>

<http://www.stickmanbangkok.com>

<http://www.debito.org>

<http://www.sweetsingles.com>

<http://www.farangs.com>

<http://www.thaiworldview.com>

<http://www.matrix.bangkokpost.co.th/forums>

<http://www.lifemates.com/asians>

<http://www.mangosauce.com>